

# **"התכנית לקידום תפיסה מערכתית לחינוך ערכי"**

**ממצאי מחקר הערכה – החלק הכמותי  
תשע"ח**

**ספטמבר 2018**

**תשרי תשע"ט**

---

בית אבגד, קומה ג', דרך ז'בוטינסקי 5, רמת-גן, 5252006  
טלפון: 03-5205555, פקס: 03-5205559  
דוא"ל : [rama@education.gov.il](mailto:rama@education.gov.il) אתר: <http://rama.education.gov.il>

### **הובלת ההערכה:**

ד"ר טל רז, מנהלת אגף סקרים והערכת פרויקטים, ראמ"ה  
מיכל שמש, מנהלת גף הערכת תכניות לימודים ותכניות חינוך, ראמ"ה

נערך ע"י:

רוני טיארג'אן-אור

אהוד לויטין

**ראמ"ה: מדידה בשירות הלמידה**

## תוכן העניינים

ע"מ

|    |                                                               |
|----|---------------------------------------------------------------|
| 4  | <b>תמצית</b>                                                  |
| 11 | <b>רקע</b>                                                    |
| 11 | על התכנית לקידום תפיסה מערכתית לחינו הערכי                    |
| 13 | על הערכת התכנית בשנים קודמות                                  |
| 15 | רציונאל ושיטה                                                 |
| 19 | <b>פירוט הממצאים</b>                                          |
| 20 | 1. איפיון בתי הספר לפי משתני רקע                              |
| 20 | 1.1. מגזר                                                     |
| 21 | 1.2. שלב חינוך                                                |
| 22 | 1.3. סוג פיקוח                                                |
| 23 | 1.4. מחוז                                                     |
| 24 | 1.5. רקע חברתי – כלכלי                                        |
| 25 | 1.6. בתי ספר המשתתפים בתכנית לפי שנת התחלה                    |
| 26 | 2. אקלים, בעיני תלמידים ומורים                                |
| 31 | 3. נתוני הישגים                                               |
| 32 | 4. פרמטרים המסבירים השתתפות והצטיינות ערכית – רגרסיה לוגיסטית |
| 33 | 4.1. מה מסביר השתתפות בתכנית?                                 |
| 36 | 4.2. מה מסביר זכייה בהצטיינות ערכית?                          |
| 37 | 4.3. מה מסביר זכייה בהצטיינות ערכית, בקרב המשתתפים?           |
| 38 | 5. פרמטרים המסבירים השתתפות והצטיינות ערכית – מודל היררכי     |
| 38 | 5.1. השתתפות בתכנית                                           |
| 42 | 5.2. זכייה בהצטיינות ערכית                                    |

## תמצית

דו"ח זה מציג ממצאי מחקר הערכה של התכנית לקידום תפיסה מערכתית לחינוך ערכי, כנדבך נוסף בליווי המחקרי של ראמ"ה את התכנית שהחל בתשע"ד.

## רקע

התכנית לקידום תפיסה מערכתית לחינוך ערכי היא תכנית לשילוב ערכים באורח החיים הבית-ספרי באמצעות דרכי ההוראה, למידה חברתית ודרכי הערכה ומדידה.

התפיסה המערכתית החלה לפעול בשנת הלימודים תשע"ב ויועדה בשנותיה הראשונות לבתי ספר על-יסודיים בלבד ובמיוחד לבתי ספר ממלכתיים. בשנת תשע"ד הוחלט להציע את התכנית גם לבתי ספר יסודיים. ההשתתפות בתכנית לקידום התפיסה הערכית הינה וולונטרית, נתונה להחלטה של הנהלת בית הספר.

ראמ"ה מלווה את התכנית זו השנה הרביעית באמצעות מחקר הערכה. בשנה שעברה בוצע חלקו האיכותני של מערך ההערכה במטרה לעמוד על השפעות מסתמנות של אימוץ התפיסה על התלמידים, המורים, חדר המורים ובית הספר בכללותו. לפני כן בוצע מחקר משולב, איכותני וכמותני באמצעות תשאול בסקרים.

בדיונים משותפים שנערכו על ידי מנהל חברה ונוער וראמ"ה עלתה ההבנה כי היכולת להפיק מידע חדש על התפיסה ואופני הטמעתה בבתי הספר מתוך נתוני סקרים ומחקר איכותני היא מוגבלת, משלושה טעמים מרכזיים:

- ממצאי הפעילות הקודמות של המחקר עולה כי התפיסה המערכתית לחינוך ערכי היא מורכבת מאוד לבחינה במהותה. העיסוק שלה בערכים הנבחרים באופן דיפרנציאלי בכל בית ספר לפי דרכו, אינו מאפשר בדיקה אחודה של יישום ערכים, שהרי כל בית ספר בוחר בערכים מובילים אחרים.
- מתוקף הווייתם, בתי הספר עוסקים בחינוך לערכים - עם או בלי אימוץ התפיסה המערכתית לחינוך הערכי (או תפיסה מערכתית כלשהיא).
- רוב הבדיקות שנערכו עד היום באמצעות סקרים, ראיונות וקבוצות מיקוד העלו תוצאות דומות ולא היתה אפשרות לגעת באמצעותם בתכנים חדשים.

לפיכך, לאור ממצאי המחקרים הקודמים ולאחר תהליך משותף שנערך עם מנהל החברה והנוער, הוחלט על ביצוע הערכה במתודולוגיה אשר תבחן את נוכחותה של התפיסה לחינוך ערכי בבתי הספר המשתתפים בתכנית באמצעות למידת נתוני מיצ"ב (אקלים והישגים). מתוך כך הוחלט לבחון את השאלות הבאות:

- **מה מייחד את בתי הספר הבוחרים לאמץ את התפיסה לחינוך ערכי ולהשתתף בתכנית אל מול אלה שלא בחרו להשתתף** (מבחינת מאפייני רקע חברתי-כלכלי של בית הספר, אקלים בית ספרי, הישגים וכיוצא באלה).
- **מה מייחד את בתי ספר שזכו להצטיינות ערכית**, כנ"ל.
- **מה הם הפרמטרים הקשורים באופן החזק ביותר להשתתפות בתכנית ולהצטיינות ערכית**, מתוך שאיפה לקבל רמזים על נוכחות התכנית בבתי הספר.

יבוצע מחקר השוואתי דו שלבי, אשר במסגרתו יושוו נתוני בתי הספר שבתפיסה לכלל נתוני בתי הספר. השלב הראשון, שנתוניו מוצגים בדו"ח זה, התבסס על נתוני מיצ"ב אקלים תלמידים ומורים ומיצ"ב הישגים. בשלב השני אשר ייערך בתשע"ח יתווספו למבחני המיצ"ב שאלות אשר יאפשרו השוואה של מאפייני התשובה.

יצויין כי מחקר מסוג זה, במהותו, סובל מ"תסמונת הביצה והתרנגולת": לא ניתן לומר בוודאות האם בתי הספר אימצו את התפיסה הערכית בזכות השתתפותם, או שהם בתי ספר שממילא שמים דגש יותר מאחרים על היבטים ערכיים על כן אימצו את התפיסה (מה גם שהשתתפות בתכנית, בהגדרה, נתונה להחלטה של הנהלת בתי הספר). ברם, ההנחה היתה שמתוך ניתוח הממצאים נוכל להעריך מחד את מאפייני בתי הספר שבחרו להשתתף ומאידך – לקבל רמזים לגבי האופן שבו השפיעה עליהם התכנית.

## שיטה

בבסיס הניתוח עומדת השוואה בין שלוש קבוצות:

- **בתי ספר משתתפים**: בתי ספר שלפי רישומי מנהל חברה ונוער לקחו חלק באימוץ התפיסה המערכתית לחינוך ערכי באחת או יותר מהשנים תשע"ה לתשע"ז. מתוך רישומי מנהל חברה ונוער אותרו ואומתו מתוכם שמות של 331 בתי ספר השייכים לקבוצה זו.
- **בתי ספר שזכו להצטיינות ערכית**: על פי דיווחי מנהל החברה והנוער, בתי הספר מוערכים מדי שנה על פי מחוון של המנהל לחברה ונוער. מנהלי המחוזות בחרו בכל שנה את בתי הספר הזוכים לתעודת הצטיינות ערכית בהתאם להערכה זו. סך הכל, 217 בתי ספר הוגדרו כמצטיינים ערכית בין השנים תשע"ה-תשע"ז והם שייכים לקבוצה זו, ביניהם: 173 השתתפו בתכנית.
- **כלל בתי הספר היסודיים והעל יסודיים** בחינוך הממלכתי והממלכתי דתי, לא כולל חינוך מיוחד וחינוך עצמאי, לפי רישומי ראמ"ה.

## עיבוד הנתונים כלל:

- השוואה של מאפייני רקע של בתי הספר משלוש הקבוצות.
- השוואה של מדדים נבחרים מתוך מדדי אקלים תלמידים ומורים, כפי שהתקבלו בשלוש השנים בהם התבצעה הבדיקה (תשע"ה – תשע"ז).

- השוואה של ציוני הישגים במיצ"ב במקצועות: שפה (עברית או ערבית לכתות ה' וח'), אנגלית (ה' וח'), מתמטיקה (ה' וח') ומדעים (בכתות ח').
- בניית מודלים סטטיסטיים (רגרסיה לוגיסטית וניתוחים היררכיים בשיטת עץ החלטה מסוג chaid) אשר ינסו להסביר השתתפות בתכנית והצטינות ערכית באמצעות מאפייני הרקע של בתי הספר המשתתפים בתכניות ובאמצעות ציוני האקלים שלהם, בהשוואה לכלל בתי הספר.

## ממצאים מרכזיים

להלן יפורטו הממצאים העיקריים שעלו מהמחקר.

### איפיון בתי הספר לפי משתני רקע

**מגזר:** בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית, פחות בתי ספר מהמגזר דובר הערבית משתתפים בתכנית (10% משתתפים, מול 17% בכלל האוכלוסייה), כמו גם מוגדרים כמצטיינים ערכית.

**שלב חינוך:** 66% מבין המשתתפים הם בתי ספר יסודיים, 6% חטיבות ביניים ו – 31% מהחטיבה העליונה. שיעור המשתתפים מהחטיבה העליונה גדול במעט ממשקלם בכלל האוכלוסייה.

בנוסף, ניכרים הבדלים משמעותיים בשיעור הזוכים בהצטיינות ערכית לפי שלב חינוך: בקרב המצטיינים יש הרבה יותר בתי ספר מהחטיבה העליונה מאשר משקלם בקרב כלל אוכלוסיית בתי הספר. הסתכלות מפולחת לפי מגזר תראה הבדלים ניכרים מאוד בבחירת בתי ספר מצטיינים בין דוברי עברית לבין דוברי ערבית: בעוד ש – 41% מהמצטיינים בקרב דוברי עברית הם בתי ספר תיכוניים, בקרב דוברי ערבית 78% הם תיכוניים.

**זרם חינוך:** בקרב דוברי עברית נמצא כי זרם החינוך הינו אחד המשתנים המשמעותיים ביותר המסבירים השתתפות בתפיסה הממלכתית לחינוך ערכי ויחד אתה – זכייה בהצטיינות: 88% מהמשתתפים ו – 92% מהמצטיינים שייכים לפיקוח הממלכתי, מול 66% בקרב כלל בתי הספר דוברי עברית.

**מחוז:** נמצאו הבדלים ניכרים לפי מחוז בבחירה אם לאמץ את תפיסת החינוך הערכי, כמו גם בשיעור המצטיינים.

מחוזות בהם יש יותר בתי ספר משתתפים ומצטיינים בהשוואה למשקלם בכלל האוכלוסייה:

- **ירושלים, חיפה** (במיוחד יותר משתתפים ומצטיינים ביסודי).
- **דרום** (במיוחד יותר משתתפים ומצטיינים בחטיבה העליונה).
- **מנח"י** – יותר בתי ספר מצטיינים, אך אין הבדל בכמות המשתתפים.

- מחוזות בהם יש פחות בתי ספר משתתפים ומצטיינים בהשוואה למשקלם בכלל האוכלוסייה:
- **צפון** (כמעט ואין משתתפים ומצטיינים ביסודי).
  - **מרכז**.

**רקע חברתי - כלכלי:** נמצאו הבדלים קטנים מאוד בעבור המשתנה רקע חברתי כלכלי, כאשר ממוצע מדד הטיפוח הרב של בתי ספר שאימצו את התפיסה נמוך במעט מהממוצע הכללי (כלומר: בעלי רמה סוציו-אקונומית נמוכה מאמצים את התפיסה מעט פחות מאחרים). אין הבדל מובהק בממוצע המצטיינים.

### **נתוני אקלים תלמידים ומורים**

בהשוואה בין נתוני האקלים של המשתתפים והמצטיינים לכלל בתי הספר נמצא כי:

**ציוני אקלים תלמידים של בתי ספר המשתתפים בתכנית כמו גם מבתי ספר מצטיינים היו נמוכים במעט, יחסית לכלל בתי הספר בפרמטרים:** התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה, יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים, מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה, תפיסת ההוראה כמעניינת וכברורה. מקור ההבדלים: בבית ספר מהחינוך העל יסודי. יתכן וניתן להסביר הבדלים אלה בתפיסות לגבי הבדלי רקע בין בתי הספר המשתתפים בתכנית למול אחרים (כפי שראינו לעיל), או ברמת ציפיות שונה של תלמידים מבתי ספר אלה בכל הנוגע למשתנים הקשורים באקלים, רמת ציפיות העשויה להווצר גם משיח ערכי שהתוכנית מקדמת. מצד שני, **רמת המעורבות המדווחת על ידי תלמידים באירועי אלימות נמוכה יותר בבתי הספר המשתתפים והמצטיינים.**

בכל הנוגע לנתוני אקלים מורים נמצאה **הערכה טובה** הרבה יותר של מורים מבתי ספר מצטיינים ומבתי ספר משתתפים בתכנית **במשתנה מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית**, והערכה טובה מעט יותר **לעבודה שיתופית בבתי ספר מצטיינים.**

ביתר הפרמטרים שנבחנו (תחושה כללית חיובית של תלמידים כלפי בית הספר, תחושה של תלמידים לגבי מאמצי בית הספר לעודד מעורבות חברתית ואזרחית ולגבי מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה, שביעות רצון של מורים מהעבודה בבית הספר ועבודה שיתופית) - לא נמצאו הבדלים.

### **נתוני הישגים**

נמצאו הבדלים קטנים בין בתי ספר המשתתפים בתכנית לבין האחרים במקצועות ושכבות הגיל, כאשר במדד הכללי שנבנה, ובשני מקצועות ספציפיים (אנגלית לכתה ה' ולכתה ח' ומתמטיקה לכתה ה') **בתי ספר המשתתפים בתכנית זכו לציונים מעט יותר גבוהים.**

נמצאו הבדלים קטנים בין בתי ספר שהוגדרו כמצטיינים לבין האחרים במקצועות ושכבות הגיל, כאשר **בתי ספר מצטיינים ערכית זכו לציונים מעט יותר גבוהים במדד הכללי**, ובמקצועות אנגלית ובמתמטיקה בשכבת ה'.

**לא נמצאו הבדלים** עבור הישגים בעברית לכתה ח', בערבית (ה' וח'), מתמטיקה לכתה ח'.

#### **פרמטרים המסבירים השתתפות והצטיינות**

לאחר השימוש בסטטיסטיקה תיאורית, נערכו בדיקות באמצעות שני סוגים של מודלים סטטיסטיים: רגרסיה לוגיסטית וניתוח הירארכי מסוג "עץ החלטה" בשיטת chaid, שמטרתן היתה להעמיק ולענות על השאלות הבאות:

- עד כמה משתני רקע מינהליים וסוציאקונומיים, משתני אקלים ומשתני הישגים קשורים בהשתתפות בתכנית ובהצטיינות ערכית?
- מה חלקו של כל אחד מהפרמטרים שנבחנו בהסבר של אימוץ התפיסה לחינוך ערכי ולהצטיינות ערכית?
- האם בתוך תתי אוכלוסיות שונות קיימת השפעה דומה או שונה למשתנים המסבירים?

**רגרסיה לוגיסטית:** ככלל, המשתנים אשר הוכנסו למודל הרגרסיה (משתני רקע, אקלים והישגים) **הצליחו להסביר מעט** מההשתתפות של בתי ספר בתפיסה הלאומית לחינוך ערכי (כ – 17%) ומעט יותר מכך הצטיינות ערכית (23%).

מתוך המשתנים שנבחנו, **למשתנים מינהליים (מחוז) ולמשתני אקלים, בעיקר אקלים מורים** (בדגש על המשתנה: מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית) **יש יכולת להסביר במשולב חלק מהגורמים להשתתפות בתפיסה**, גם אם ההשפעה של כל אחד מהם בנפרד – אינה גדולה. למדד ההישגים ולאקלים תלמידים השפעה קטנה על המודל.

במודל המפולח לפי מגזר נמצא כי **המשתנים המסבירים ביותר השתתפות בתכנית בקרב דוברי עברית היו זרם חינוך ושלב חינוך**. ממצא זה אינו מפתיע לאור המדיניות שנקטו קברניטי התכנית בתחילתה. ממצאים דומים היו גם בחלוקה לפי שלב חינוך: בולט מקומו של המחוז בהסבר (ביסודי ובתיכון), ולאחריו מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית בעיני מורים (ביסודי).

**"עץ החלטה":** ראשית, ניתן לראות כי קיימת שונות ניכרת בקרב בהשתתפות קבוצות שונות בתכנית בקרב זכייה בהצטיינות ערכית, כאשר ככלל:

- בתי ספר יסודיים מאמצים פחות את התפיסה (ומצטיינים פחות) מבתי ספר יסודיים וחיטבות ביניים.
- בתי ספר דוברי ערבית משתתפים פחות מדוברי עברית.
- בקרב דוברי עברית, בתי ספר מהזרם הממ"ד משתתפים פחות מבתי ספר ממלכתיים.

הבדלים אלה יוצרים פערים ניכרים בשיעור בתי הספר המאמצים את התכנית בכל תת קבוצה, כאשר אם בקרב בתי ספר יסודיים ממ"ד ובתי ספר יסודיים דוברי ערבית רק 3-4% אמצו את התכנית, בקרב בתי ספר חט"ב ותיכון מהזרם הממלכתי דוברי עברית – 21-25% אמצו את התכנית.

לאחר מכן, בוצע ניתוח פרטני לתשע קבוצות משנה אשר הורכבו משילוב המשתנים: שלב חינוך, מגזר שפה ופיקוח. מהניתוח עולה כי למרות שיש נוכחות בולטת למשתנים מסויימים בחלק מהקבוצות, בעיקר מחוז מחד, והערכת מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית בעיני מורים מאידך – התמונה אינה אחידה בתתי קבוצות שונות, דבר שמעלה את ההערכה שבבתי ספר בעלי מאפיינים שונים – מקבלים החלטות באופן דיפרנציאלי על התכנית, והבחירה בהשתתפות בתכנית, או מדיניות בחירת בית הספר המצטיין – מושפעת מגורמים אחרים.

### דיון, משמעויות והמלצות

כנקודת מוצא למחקר הנחנו כי **הערכה מסוג זה תסבול מתסמונת "הביצה והתרנגולת"**, שהרי קשה עד בלתי אפשרי לפצח באופן מלא את השפעתה של התכנית, שכן לא ברור אם בתי הספר המשתתפים שמו דגש מיוחד על היבטים ערכיים לפני השתתפותם בתכנית, או שהגבירו עניין בתכנים כאלה בעקבות התכנית, מה גם שלהעדפותיו האישיות של מנהל בית הספר יש מקום חשוב מאוד בבחירה באם להכלל בתכנית או לא, כאשר העדפה זו אינה יכולה להיות מוסברת רק במאפייני בית הספר.

ממצאי המחקר ניתן להעריך כי **ההסברים להשתתפות בתכנית כמו גם בבחירה בבית ספר להיות מצטיין ערכי קשורים לפני הכל במאפייני רקע של בית הספר, בהחלטות מינהליות שנעשו על ידי קברניטי התכנית בתחילתה ובהחלטות מנהליות מקומיות הנקבעות ברמת המחוז ובית הספר.**

בנוסף, גם **משתני אקלים** (ובתוך כך יותר מכל למאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית) והישגי בתי הספר קשורים במידה זו או אחרת בהשתתפות והצטיינות ערכית, הגם שכאמור בשלב זה לא ניתן באופן ברור לדבר על הסבר סיבתי.

מתוך כך יש לשים לב שרוב השונות במאפייני בית הספר המשתתפים אינה מוסברת על ידי משתנים שנבחנו במחקר זה. ניתן על כן לשער שמעורבים בבחירה לגבי השתתפות גם גורמים שלא ניתן לבטא במחקר מסוג זה, כמו: רמת המודעות לתכנית, עניין של הנהלת בית הספר בדגש על המנהל, "דחיפה" של גורמים רלבנטיים במערכת החינוך.

עוד ניתן לשער, בעקבות ההבנה כי הגורמים המשפיעים על תתי קבוצות במחקר ועוצמת השפעתם אינם זהים, כי **הטמעה ויישום של התכנית עשויה להשפיע על (וואו להיות תוצאה של...) תהליכים דיפרנציאליים בבתי הספר**, העשויים להיות ממגוון סיבות: ערכים נבחרים דיפרנציאליים, ו/או החלטות מינהליות ופדגוגיות שונות המתקבלות בקרב פונקציונרים - איש באמונתו הניהולית והערכית.

נראה כי בשלב זה השתתפות בתכנית **קשורה יותר לתפיסות ותחושות מורים מאשר לאלה של תלמידים**. יתכן והשתתפות בתכנית מעודדת שיח ערכי בקרב מורים, אך פחות חודרת באופן משמעותי לרמת התלמידים. ניתן גם להניח שברוב המקרים מורים מקדימים לראות השפעה ארוכת טווח של שינוי בתפיסה, בהשוואה לתלמידים בעלי הפרספקטיבה הקצרה יותר.

עוד עולה בבירור כי **המאמץ לשילוב ערכים בבתי הספר ניכר בבתי הספר המשתתפים בתכנית והמצטיינים ערכית**: משתנה האקלים המשמעותי ביותר בהסבר היה "מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית" בעיני מורים, הן בעיני המשתתפים והן בעיני המצטיינים ערכית. עם או בלי קשר לשאלת "הביצה והתרנגולת", ניתן להעריך **נוכחותה של התכנית בבית הספר קשורה בתחושה של צורך לעסוק בנושא**. ממצא זה מתחבר גם לממצאים שעלו בשלבים מוקדמים של מחקר ההערכה, שהצביעו על תחושות שכיחות בקרב מנהלים ומורים על כך שנעשה מאמץ בבתי הספר לאמץ את התפיסה, כמו גם לאור הממצא שעלה לפיו בתי הספר בחרו לאמץ בעיקר ערכים שבין אדם לחברו, ערכים ברמת הפרט – שניתן לראות בהם כמתאימים לרוח הפרמטר.

נמצא **קשר מסוים בין הצטיינות ערכית להישגים: ככלל בתי ספר המשתתפים בתכנית כמו גם אלה הזוכים להצטיינות ערכית זוכים להישגים גבוהים מעט יותר**. שוב עולה שאלת הביצה והתרנגולת: האם הישגים לימודיים קשורים בתודעה לערכים? או שהאם חינוך ערכי מוביל להישגים לימודיים? הדרך היעילה לבחון זאת, היא באמצעות מחקר עתידי המשווה מגמות (שיפור או הרעה) בהישגים בין המשתתפים לבין יתר בתי הספר. עם זאת, מחקר כזה יכול להתקיים רק בעוד מספר שנים, עם המשך הטמעת התפיסה, בכדי לבחון את הסוגייה באופן יעיל.

היות **ועקבותיהן של החלטות מינהליות שנעשו בתחילת הדרך על ידי קברניטי התפיסה עדיין נוכחות** (כמו הכוונה לבתי ספר ממלכתיים ולחטיבה עליונה) והיות וכפי שראינו בבדיקות קודמות שנערכו על התכנית ההערכות כלפיה הן בסך הכל טובות, ניתן לשער שפוטנציאל ההצטרפות לתכנית עדיין קיים ומשמעותי. המשך הפעלת התפיסה עשוי להביא בשנים הבאות לנוכחות גדולה יותר בקרב בתי הספר המאמצים את התפיסה בקרב בתי ספר יסודיים וממ"ד.

מבין המשתתפים שנבחנו במסגרת מחקר זה שווה לשים לב למקומו של **המחוז הגיאוגרפי**, שהוא, בהסתכלות כללית, המשתנה המסביר ביותר את אימוץ התפיסה לחינוך ערכי כמו גם בחירה בבית הספר המצטיין ערכית. על כן סביר להניח שעבודה ממוקדת מול מנהלי המחוזות תאזן את השפעת המחוזות השונים (התלויה כנראה בבחירה אישית של קברניטי המחוז) ועשויה להגביר את שיעור בתי הספר המעוניינים לקבל על עצמם את התפיסה לחינוך ערכי.

## רקע

דו"ח זה מציג ממצאי מחקר הערכה של התכנית לקידום תפיסה מערכתית לחינוך ערכי והוא מהווה נדבך נוסף בליווי המחקרי של ראמ"ה את התכנית, ליווי שהחל בתשע"ד.

### על התכנית לקידום תפיסה מערכתית לחינוך ערכי

התכנית מקדמת תפיסה של שילוב ערכים באורח החיים הבית-ספרי באמצעות דרכי ההוראה, למידה חברתית ודרכי הערכה ומדידה. היא מיועדת לשלב ערכים בתחומי הדעת, בתחום החברתי ובתחום הרגשי.

התפיסה החינוכית העומדת בבסיס התכנית דוגלת ביצירת קשר בין הידע הרחב והמעמיק שנרכש בתחומי הדעת לבין חינוך לערכים, למוסר ולמידות טובות והיא תואמת את תפיסת ה"למידה המשמעותית": למידה המזמנת חווית למידה קוגניטיבית, חברתית ורגשית, אשר מתקיימים בה שלושה תנאים בו זמנית: הקניית ערך ללומד ולחברה, מעורבות הלומד והמלמד בלמידה ורלוונטיות ללומד. התכנית מבקשת להקנות לתלמידים כלים שיאפשרו להם להתמודד עם חופש הבחירה וללמד אותם להפעיל שיקול דעת ערכי במטרה לפתח אותם להיות בוגרים מוסריים ואזרחים התורמים לעצמם ולארצם.

#### מטרות התכנית:

מטרת-העל של התכנית היא פיתוח זהות לאור ערכי המורשת היהודית, הציונית, הישראלית וההומניסטית.

#### מטרות המשנה של התכנית ויעדיה הם:

1. קידום התפיסה שלפיה כל מורה הוא איש חינוך.
2. טיפוח תרבות ארגונית המקדמת חינוך ערכי בבתי-הספר.
3. בניית תכנית מערכתית לחינוך ערכי שתשלב שיח ערכי בהוראת תחומי הדעת, בשעת חינוך ובאורח החיים הבית-ספרי.
4. קידום מעורבות חברתית והתנסות פעילה במסגרת בית-הספר והקהילה תוך יצירת קשר ורצף של אחריות חינוכית בין בית-הספר למסגרות בקהילה.

## מהות התכנית

התכנית לקידום תפיסה מערכתית לחינוך ערכי נועדה לשילוב ערכים באורח החיים הבית-ספרי באמצעות דרכי ההוראה, באמצעות למידה חברתית ובאמצעות דרכי הערכה ומדידה. לפני הפעלת התכנית בבית-ספר נדרש כל מורה לערוך בירור ערכים אישי ולאחריו נדרש קיום של שיח ערכי מתמשך של צוות המורים. לאחר מכן על בית הספר ליצור תכנית בית-ספרית להובלת השיח הערכי בקהילת בית-הספר, בהוראה בתחומי הדעת ובתכניות חינוכיות וחברתיות. תהליך מומלץ ליישום התכנית בבתי-הספר כולל:

- **הקמת ועדה אינטגרטיבית.**
- **קיום שיח ערכי** לאורך השנה של הצוות החינוכי הכולל בירור ערכי ובחירת ערכים מובילים.
- **שילוב ערכים בתחומי הדעת השונים** (בשני תחומי דעת לפחות בשנה הראשונה).
- **כתיבת מערכי שיעורים המשלבים ערכים** והעברת מערכים אלו ומערכים שקיימים זה מכבר בכיתה באמצעות דרכי הוראה משתפות (שאינן פרונטאליות).
- **תיעוד התהליך, קיום משוב והערכה.**

במסגרת התכנית, בתי הספר המשתתפים בה זוכים ל:

1. **הכשרת מנחים מכל המחוזות** בקורס בן 60 שעות להדרכה בבתי-הספר.
2. **קורס (השתלמות 30 שעות) לרכז התכנית** (התכנית ממליצה לבתי הספר המשתתפים לשלוח לקורס שני נציגים, שאחד מהם הוא רכז החינוך החברתי). בנוסף מוצעות השתלמויות המשך לבוגרי ההשתלמות הבסיסית.
3. **הדרכה לבית-הספר הניתנת על ידי מנחה** (בבתי הספר היסודיים: הדרכה של 3.5 שעות אחת לחודש).
4. 1 ש"ש לבתי-ספר על-יסודיים לרכז התכנית.
5. **חוברת התכנית** המיועדת לבתי ספר על יסודיים הכוללת מיפוי ערכים לפי תחומי דעת ודוגמאות למערכי שיעור באשכול רוח וחברה.
6. **ליווי של מדריכים** מטעם מפמ"רים.

בעלי תפקידים בתכנית שרואינו במסגרת מחקר האיכותני שבוצע בחלק הקודם של המחקר דיווחו כי תבניות הליווי שמציעה התכנית לבתי הספר השונים דומות. כלומר, ההכשרה המוצעת לבתי הספר היסודיים אינה שונה במהותה מזו הניתנת לחטיבות הביניים ולחטיבות העליונות.

התכנית החלה בשנת הלימודים תשע"ב ויועדה בשנותיה הראשונות לבתי ספר על-יסודיים בלבד, ובמיוחד לבתי ספר ממלכתיים. בשנת תשע"ד הוחלט להציע את התכנית גם לבתי ספר יסודיים.

יצוין כי ההשתתפות בתכנית לקידום התפיסה הערכית הינה וולונטרית ונערכת מתוך רצון של מנהלי בתי הספר.

## על הערכת התכנית בשנים קודמות:

ראמ"ה מלווה את התכנית זו השנה הרביעית באמצעות מחקר הערכה.

בשנה שעברה בוצע חלקו האיכותני של מערך ההערכה, במטרה לעמוד על השפעות מסתמנות של התכנית על התלמידים, המורים, חדר המורים ובית הספר בכללותו. בשנה"ל תשע"ז בוצעה הערכת עומק איכותנית ב- 22 בתי ספר: מחציתם יסודיים ומחציתם על-יסודיים, כולם וותיקים יחסית בתכנית. ההערכה כללה ראיונות, קבוצות מיקוד ותצפיות בבתי הספר בעלי מאפיינים שונים הפרוסים במחוזות השונים.

לפני כן בוצע מחקר משולב, איכותני וכמותני באמצעות תשאול בסקרים: הערכת חלוץ איכותנית שעיקרה "למידה מהצלחות" בשנה"ל תשע"ד והערכת עומק בכלים איכותניים וכמותיים בשנה"ל תשע"ה.

להלן ריכוז ממצאים מרכזיים שעלו ממחקרי ההערכה בעבר. למעוניינים בהרחבה והעמקה, ניתן לעיין בהערכות אלו באתר ראמ"ה.

### שביעות רצון כללית ותפיסת תרומת התכנית ותוצאותיה:

בתשע"ז נמצא כי **שביעות הרצון מן התכנית הינה גבוהה** (79% מהמורים ו76% מהמנהלים בבתי הספר המשתתפים דיווחו כך). ברוב המקרים **התכנית נתפסת כחשובה, נותנת מענה לצורך אמיתי ולחזון של בתי הספר ורלוונטית בעיני כל השותפים ביישומה**: מורים, הורים ותלמידים בכל שכבות הגיל. **מורים ומנהלים מעוניינים, ברובם המכריע, להמשיך בתכנית** (94%).

### יישום התכנית:

הן מהמחקר הכמותי והן מההערכה האיכותנית מסתמן **שהתכנית מיושמת ברוב המכריע של בתי הספר** שנבחנו: מהמחקר הכמותי עולה כי מעל 90% מהמנהלים והמורים שהשיבו לשאלונים מדווחים שמתקיימת עשייה משמעותית ברוח התכנית, שעיקרה: הקמת ועדה אינטגרטיבית ליישום התכנית, עיסוק נרחב מבעבר בנושאים ערכיים ובכלל זה קיום דיונים בפורומים שונים בחדר המורים לבירור ערכי, התחלת יישום בפועל של שילוב ערכים בשיעורים דיסציפלינאריים ברוח התכנית ובניית תכניות עבודה ליישום התכנית. מצד שני, מהמחקר הכמותי עולה כי ב- 21% מבתי הספר לא הוקמה ועדה אינטגרטיבית כמתבקש בהנחיות התכנית וב- 40% מבתי הספר שבהן פועלות ועדות, לא חברים בהן מנהלים.

**יישום בדיסציפלינות**: נמצא שמורים למדעים ומתמטיקה ממעטים בשילוב ערכים בשיעוריהם. עם זאת, ב- 44% מבתי הספר במחקר הכמותי דווח גם על יישום במדעים, אך שיעורו של יישום זה נמוך יותר.

בנוסף, במחקר האיכותני, כמו גם בקבוצת מיקוד שנערכה ב – 2016 עלה כי אחד האתגרים המרכזיים בהערכה של תכנית זו היא העובדה שאנשי חינוך, בהגדרה, רואים עצמם גם כמחנכים לערכים, לכן הפעילויות של התכנית גם אם הן משפיעות, הן אינן מובחנות. הדבר בולט במיוחד בעבור בתי ספר בעלי זיהוי ערכי (כמו בית ספר דמוקרטי, התיישבותי, ממ"ד).

בהקשר ישיר עלה כי ההיבטים הפורמאליים של התכנית אינם נשמרים בקפדנות (לדוגמא: בכל בית ספר יש מונח / שם אחר לוועדה האינטגרטיבית). קל וחומר: מדברים את הנושא כ"תפיסה" ולא כ"תכנית", על כן ההתנהלות במסגרתה גמישה מאוד, מעט אמורפית. היות ויש גם מגוון רחב של "ערכים" המובלטים ושיש עוד תכניות במערכת העוסקות בערכים. במילים אחרות: מדובר בתפיסה שאינה אחידה או מוסדרת עד תום.

### **בחירת הערכים והבירור הערכי:**

91% מבתי הספר מדווחים כי נבחרו ערכים (93% מהיסודיים, 100% מהחט"ב ו-90% מהחט"ע). מרבית הערכים שנבחרו הם ערכים שבין אדם לחברו, ערכים ברמת הפרט (למשל, עזרה לזולת) ורק אחוזים בודדים בחרו ערכים אוניברסאליים ורחבים כמו צדק או דמוקרטיה. לא נמצאו הבדלים מהותיים בין שכבות הגיל בסוגי הערכים למעט הערכים 'שיתוף פעולה' ו'שיח' ששכיחים יותר בבתי הספר היסודיים (מופיע בכשליש מבתי הספר, ובבודדים בחט"ע). כעשירית מהערכים שנבחרו הם פעילויות או כלים או יעדים התנהגותיים כגון, "שיח", "חקר", "סדר וניקיון" ולא ערכים של ממש.

מההערכה האיכותנית עולה כי ברוב בתי הספר, בכל שלבי הגיל, נראה כי הערכים שנבחרו לתכנית "מתכתבים" עם ערכים אחרים של בתי-הספר. רק במספר קטן של בתי ספר (בכל שלבי הגיל ובשני המגזרים) נבחרו ערכים בעלי רגישות (למשל, יחסי יהודים ערבים בבית ספר מהמגזר דובר הערבית) כחלק מההתמודדות עם המציאות המורכבת. עוד נמצא כי רק בבתי ספר אחדים מתקיים דיאלוג עמוק אודות הערכים אף כי ברמת ההצהרה נמצא כי בתי הספר מכוונים לתהליך בירור ערכי עמוק שמתמודד עם נושאים בעלי רגישות.

### **יישום היבטים מערכתיים:**

נמצא כי ההיבט של יצירת רצפים חינוכיים בין החינוך הפורמאלי והבלתי פורמאלי ושיתופי פעולה עם מחלקות הנוער ברשויות חסרים או מתקיימים במידה חלקית. נמצא שלא כל המפקחים הדיסציפלינאריים במחוזות מכירים את התכנית ומודעים לאופי היישום שלה בבתי ספר, היכן מתקיימת והיכן לא. רק 40% מהמורים והמנהלים דיווחו שהמפקחים מודעים לתכנית ומעודדים את קיומה. מעורבותם של מרבית המפקחים ברמה התכנית אינה גבוהה.

נמצא שברבים מבתי הספר לא הייתה היכרות של הצוותים עם ההיבטים הארגוניים של התכנית. רק 26% מהמנהלים ו-22% מהמורים סבורים שצוות בית הספר ברובו מכיר את התכנית ומסכים לעקרונותיה.

## הערכת הקיימות של התכנית:

ממצאי המחקר הביאו להערכה כי סיכויי הקיימות של התכנית הם גבוהים, זאת בהינתן שיינתנו לבתי הספר תמיכה, הנחייה וליווי צמוד ולאורך מספר שנים, כמו גם מעקב אחר יישום התכנית וחיבורה לתכנית ההתפתחות האישית והמעורבות החברתית, לקהילה ולרשויות המקומיות.

זוהו מספר חסמים ביישום התכנית שמקורם בהיעדר מדדים מוגדרים להצלחה ומודלים של בקרה, בכישורי המורים, בליווי והכשרת הצוותים, בתכניות הלימוד ובהתנגדויות: היעדר מודלים של בקרה ומדדים מוגדרים להצלחה, הידע והמיומנויות החסרים למורים, אילוצי זמן ותקציב, קשיים הנוגעים לשינוי עמדות ותפיסות של מורים ("עשינו את זה בעבר", קושי בשילוב במדעים ומתמטיקה, קושי בתפיסת תרומתה הייחודית של התכנית).

## רציונאל ושיטת המחקר

### רציונאל:

בדיונים משותפים שנערכו על ידי מנהל חברה ונוער וראמ"ה עלה כי בשלב הנוכחי היכולת להפיק מידע חדש ועדכני על התפיסה ואופני הטמעתה בבתי הספר מתוך נתוני סקרים ומחקר איכותני היא מוגבלת, משלושה טעמים מרכזיים:

- מממצאי הפעילות הקודמות של המחקר עולה כי התפיסה של חינוך ערכי מורכבת מאוד לבחינה במהותה: העיסוק שלה בערכים הנבחרים באופן דיפרנציאלי בכל בית ספר לפי דרכו אינו מאפשר בדיקה אחודה של יישום ערכים, שהרי כל בית ספר בוחר בערכים מובילים אחרים המתאימים לתפיסת עולמו.
- מתוקף הווייתם, בתי הספר עוסקים בחינוך לערכים עם או בלי אימוץ התפיסה המערכתית לחינוך הערכי.
- רוב הבדיקות שנערכו עד היום העלו תוצאות דומות ולא היתה אפשרות לגעת באמצעותם בתכנים חדשים.

לפיכך, לאור ממצאי המחקרים הקודמים ולאחר תהליך משותף שנערך עם מנהל החברה והנוער, הוחלט על ביצוע הערכה אשר תבחן את נוכחותה של התפיסה לחינוך ערכי בבתי הספר המשתתפים באמצעות למידת נתוני מיצ"ב (אקלי והישגים). מתוך כך הוחלט לבחון את השאלות הבאות:

- מה מייחד את בתי הספר הבוחרים להשתתף בתכנית אל מול אלה שלא בחרו להשתתף (מבחינת מאפייני רקע חברתי-כלכלי של בית הספר, אקלים בית ספרי, הישגים וכיוצא באלה).
- מה מייחד את בתי ספר שזכו להצטיינות ערכית, כנ"ל.
- מה הם הפרמטרים הקשורים להשתתפות בתכנית ולהצטיינות ערכית, מתוך שאיפה לקבל רמזים על נוכחות התכנית בבתי הספר.

מאפייני הבדיקה המרכזיים: ייערך מחקר השוואתי דו שלבי, אשר מסגרתו יושוו נתוני בתי הספר המשתתפים בתכנית לכלל בתי הספר. השלב הראשון שממצאיו מוצגים בדו"ח זה התבסס על נתוני רקע של בתי הספר, נתוני אקלים תלמידים ומורים ונתוני הישגים. בשלב השני אשר ייערך בתשע"ח יתווספו שאלות למבחני המיצ"ב אשר יאפשרו העמקה.

יצוין כי מחקר מסוג זה, במהותו, סובל מ"תסמונת הביצה והתרנגולת": לא ניתן לומר בוודאות האם בתי הספר אימצו את התפיסה הערכית בזכות השתתפותם, או שהם בתי ספר שממילא נותנים דגש יותר מאחרים להיבטים ערכיים על כן אימצו את התפיסה (מה גם שהשתתפות בתכנית, בהגדרה, נתונה להחלטה של הנהלת בתי הספר). ברם, ההנחה היתה שמתוך ניתוח הממצאים נוכל להעריך מחד את מאפייני בתי הספר שבחרו להשתתף, ומאידך – לקבל רמזים לגבי האופן שבו השפיעה עליהם התכנית.

בדו"ח זה מוצגים ממצאי השלב הראשון של ההערכה.

### **שיטת המחקר:**

בבסיס הניתוח תעמוד **השוואה בין שלוש קבוצות: בתי הספר שהשתתפו בתכנית, בתי ספר שזכו להצטיינות ערכית וכלל בתי הספר בחינוך הממלכתי והממ"ד.**

היות והובן כי כמות בתי הספר המשתתפים במחקר אינה גדולה, הוחלט לבצע הסתכלות מאוחדת על נתוני מיצ"ב של שלוש השנים האחרונות בהן הופעלה התכנית: תשע"ה, תשע"ו, תשע"ז.

להלן הגדרת **אוכלוסיות המחקר** כאמור:

- **בתי ספר המשתתפים בתכנית** (להלן יכונה בדו"ח זה "משתתפים"): בתי ספר שלפי רישומי מנהל חברה ונוער לקחו חלק באימוץ התפיסה המערכתית לחינוך ערכי בין השנים תשע"ה לתשע"ז. התקבלו ממנהל החברה והנוער רשימות של בתי הספר המשתתפים לפי מחוז בשלוש השנים, אותרו ואומתו מתוכם שמות של 331 בתי ספר שהשתתפו לפחות באחת מהשנים בתכנית. רובם הגדול של בתי הספר לקחו חלק בתכנית לקידום התפיסה המערכתית במשך יותר משנה אחת. מכלל רשימות המשתתפים בשלוש השנים, תשעה רשומות של בתי ספר נוספים לא אותרו גם לאחר בדיקות חוזרות מול מנהל חברה ונוער, יתכן כי הדבר נובע מרישום לקוי של שם בית הספר או בתי ספר מיוחדים (חינוך מיוחד וכו')<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> יצוין כי סביר מאוד להניח שמספר בתי הספר החסרים בפועל קטן יותר, שכן ברשימות השונות חלק מבתי הספר נכתבו במנהל חברה ונוער בשמות / כינויים מזהים שונים במהלך שנות פעילותם.

• **בתי ספר שזכו להצטיינות ערכית** (להלן יכונה בדו"ח זה "מצטיינים"): על פי דיווחי מנהל החברה והנוער, בתי הספר מוערכים מדי שנה על פי מחוון של המנהל. המחוון הגדיר ארבעה מדדים: "פיתוח תרבות ארגונית המקדמת חינוך ערכי", "פיתוח מקצועי של בעלי תפקידים ושל צוותי מורים", "עשייה פדגוגית אינטגרטיבית המשלבת תחומי דעת שונים והמקיפה את מרקם החיים בביה"ס", "מעקב, הערכה ומדידה".

מנהלי המחוזות בחרו את הזוכים לתעודת הצטיינות ערכית בהתאם להערכה, ששלושת המרכיבים החשובים ביותר במסגרתה היו: מכוונות ומעורבות המנהל/ת, שילוב בתחומי הדעת, בשניים או שלושה מקצועות לפחות, פיתוח מקצועי (השתלמות מובילים/מוסדית) וליווי מטעמנו.

מתוך כך, מנהל החברה והנוער העביר שמות של 219 בתי ספר שזכו להצטיינות ערכית, מהם הוגדרו 217 כרלבנטיים לבחינה. 44 מתוכם זכו להצטיינות למרות שלא הופיעו ברשימת "המשתתפים".

• **כלל בתי הספר היסודיים והעל יסודיים** בחינוך הממלכתי והממלכתי דתי, לא כולל בתי ספר לחינוך מיוחד ובתי ספר מהזרם העצמאי, לפי רישומי ראמ"ה.

בטבלה 1 שלהלן יוצג סיכום של אוכלוסיות המחקר, בתי הספר "המשתתפים" וה"מצטיינים" על פי הכתוב לעיל:

**טבלה 1: סיכום בתי הספר "המשתתפים" וה"מצטיינים"**

| משתתפים                                       | מצטיינים                                 | N   |                                 |
|-----------------------------------------------|------------------------------------------|-----|---------------------------------|
|                                               | סה"כ – 217 בתי ספר שזכו להצטיינות ערכית. | 44  | לא משתתפים שזכו להצטיינות ערכית |
| סה"כ 331 בתי ספר משתתפים בתכנית במסגרת המחקר. |                                          | 173 | משתתפים שזכו להצטיינות ערכית    |
|                                               |                                          | 158 | משתתפים שלא זכו להצטיינות ערכית |

#### **עיבוד הנתונים כלל:**

- השוואה של מאפייני רקע של בתי הספר משלוש הקבוצות (בפרמטרים כמו: מגזר, שלב חינוך, פיקוח, מדד טיפוח, מחוז וכו').
- השוואה של מדדים נבחרים מתוך מדדי אקלים תלמידים ומורים<sup>2</sup>, כפי שהתקבלו בשלוש השנים בהם התבצעה הבדיקה.
- השוואה של ציוני הישגים במיצ"ב במקצועות: שפה (עברית או ערבית לכתות ה' וח'), אנגלית (ה' וח'), מתמטיקה (ה' וח') ומדעים (בכתות ח').<sup>3</sup>

<sup>2</sup> בעבור 11 מבתי הספר המשתתפים בתכנית ובעבור 13 מהמצטיינים לא היו זמינים נתוני הישגים ונתוני אקלים (כאשר בשלושה מהם היו חסרים נתוני אקלים תלמידים בלבד), עקב היותם בתי ספר צומחים שעדיין לא הספיקו להיבחן במיצ"ב או עקב היותם בתי ספר לחינוך מיוחד.

<sup>3</sup> יש לשים לב: הבחינה בעבור משתנה זה תקפה כמובן רק עבור בתי ספר שיש בהם כתות יסודי וחט"ב. משמע: אין נתוני הישגים לכתות הגבוהות יותר.

- כדי לנסות וללמוד לגבי מה מתוך הפרמטרים שנבחנו מסבירים השתתפות בתכנית לקידום התפיסה הערכית (וואו – משפיעים על החלטה להשתתף בתכנית), הוחלט על ביצוע מודל של רגרסיה לוגיסטית אשר ינסה להסביר השתתפות בתכנית והצטיינות ערכית באמצעות מאפייני הרקע של בתי הספר המשתתפים בתכניות ובאמצעות ציוני האקלים שלהם, בהשוואה לכלל בתי הספר. יצויין כי לא הוכנסו למשוואת הרגרסיה נתוני ציוני הישגי מיצ"ב שכן הללו אינם מופיעים בכלל בתי הספר ועל כן לא יאפשרו ניתוח יעיל.
- כמו כן, בוצעו מודלים מפולחים של רגרסיה לפי שלב חינוך ולפי מגזר.
- בוצע ניתוח הירארכי בשיטת עץ החלטה מסוג chaid, לצורך איתור פילוחים מעמיקים והבדלים במאפייני נוכחות התכנית בתת קבוצות בקרב אוכלוסיית המשתתפים והמצטיינים.

## פירוט הממצאים

להלן פירוט הממצאים העיקריים של המחקר, אשר יובא בחמישה פרקים:

- א. **אפיון בתי הספר** אשר אימצו את התפיסה הממלכתית לערכים (להלן "המשתתפים") ובתי הספר שזכו להצטיינות ערכית (להלן "המצטיינים") **על פי נתוני רקע** בית ספריים, חברתיים וכלכליים, בהשוואה לכלל בתי הספר.
- ב. **ציוני אקלים תלמידים ומורים** של בתי הספר המשתתפים והמצטיינים, בהשוואה לכלל בתי הספר.
- ג. **ציוני הישגים** של בתי הספר המשתתפים והמצטיינים, בהשוואה לכלל בתי הספר.
- ד. בחינת **פרמטרים המסבירים השתתפות והצטיינות ערכית**, שנערכה באמצעות מודל של רגרסיה לוגיסטית.
- ה. בחינת **פרמטרים המסבירים השתתפות והצטיינות ערכית בתת קבוצות של אוכלוסיית המחקר**, באמצעות ניתוחים הירארכיים.

## 1. אפיון בתי הספר לפי משתני רקע

בפרק זה יוצג אפיון בתי הספר אשר אימצו את התפיסה הממלכתית לערכים (להלן "המשתתפים") ובתי הספר שזכו להצטיינות ערכית (להלן "המצטיינים") על פי נתוני רקע בית ספריים, חברתיים וכלכליים, בהשוואה לכלל בתי הספר.

המשתתפים אשר לפיהם נעשה האפיון הם: מגזר, שלב חינוך (יסודי – חטיבה עליונה), סוג פיקוח (ממלכתי – ממ"ד), מחוז (אשר נבחן על פי המשתנה המוכר במשרד החינוך כ"יחידת דיווח") וממד טיפוח רב שלבי.

להלן פירוט הנתונים. במקומות הרלבנטיים, הנתונים מוצגים בפילוח לפי מגזר ולפי שלב חינוך.

### 1.1 מגזר

ראשית נסתכל על הנתונים בפילוח לפי מגזר: דוברי עברית מול דוברי ערבית, ובתוכם – חלוקה לפי קבוצות משנה (בדואים ודרוזים). לאחר מכן נסתכל על חלוקה לפי מגזר ושלב חינוך.

**טבלה 2.1: בתי ספר משתתפים ומצטיינים לפי מגזר באחוזים.**

|             | כללי           |                  |                   | דוברי ערבית   |                 |                  |
|-------------|----------------|------------------|-------------------|---------------|-----------------|------------------|
|             | סה"כ<br>N=2711 | משתתפים<br>N=331 | מצטיינים<br>N=217 | סה"כ<br>N=720 | משתתפים<br>N=56 | מצטיינים<br>N=40 |
| דוברי עברית | 74%            | <u>83%</u>       | <u>82%</u>        |               |                 |                  |
| דוברי ערבית | 17%            | 10%              | 11%               | 68%           | 59%<br>(n=33)   | 58%<br>(n=23)    |
| דרוזים      | 3%             | 3%               | 2%                | 10%           | 14%<br>(n=8)    | 12%<br>(n=5)     |
| בדואים      | 6%             | 5%               | 5%                | 22%           | 27%<br>(n=15)   | 30%<br>(n=12)    |

**טבלה 2.2: בתי ספר משתתפים ומצטיינים לפי מגזר ושלב חינוך באחוזים.**

| שלב חינוך         |                  |               |                  |                 |               |                  |                  |                | כללי              |                  |                |                |
|-------------------|------------------|---------------|------------------|-----------------|---------------|------------------|------------------|----------------|-------------------|------------------|----------------|----------------|
| חטיבה עליונה      |                  |               | חטיבת ביניים     |                 |               | יסודי            |                  |                |                   |                  |                |                |
| מצטיינים<br>N=104 | משתתפים<br>N=123 | סה"כ<br>N=832 | מצטיינים<br>N=22 | משתתפים<br>N=30 | סה"כ<br>N=170 | מצטיינים<br>N=91 | משתתפים<br>N=174 | סה"כ<br>N=1709 | מצטיינים<br>N=217 | משתתפים<br>N=327 | סה"כ<br>N=2711 |                |
| 70%               | 73%              | 75%           | 68%<br>(n=15)    | 63%<br>(n=19)   | 58%           | <u>98%</u>       | <u>92%</u>       | 75%            | <u>82%</u>        | <u>83%</u>       | 74%            | דוברי<br>עברית |
| 15%               | 12%              | 18%           | 23%<br>(n=5)     | 30%<br>(n=9)    | 34%           | 2%               | 6%               | 16%            | 11%               | 10%              | 17%            | דוברי<br>ערבית |
| 4%                | 5%               | 2%            | 5%<br>(n=1)      | 3%<br>(n=1)     | 4%            | 0%               | 1%               | 3%             | 2%                | 3%               | 3%             | דרוזים         |
| 11%               | 10%              | 5%            | 5%<br>(n=1)      | 3%<br>(n=1)     | 3%            | 0%               | 1%               | 7%             | 5%                | 5%               | 6%             | בדואים         |

בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית, פחות בתי ספר דוברי ערבית משתתפים בתכנית, כמו גם מוגדרים כמצטיינים ערכית.

ההבדלים בהשתתפות ובזכייה בהצטיינות ערכית בתוך קבוצות שונות דוברות ערבית אינם משמעותיים.

כל הפערים בהשתתפות כמו גם בזכייה בהצטיינות ערכית לטובת דוברי העברית נמצאו בבתי הספר היסודיים, כאשר שם – רובם ככולם של בתי הספר המשתתפים והמצטיינים הינם דוברי עברית. ההבדלים בחטיבה העליונה אינם גדולים.

## 1.2 שלב חינוך

כעת נסתכל על הממצאים לפי שלב חינוך: יסודי, חטיבת ביניים וחטיבה עליונה.

### טבלה 3: בתי ספר משתתפים ומצטיינים לפי שלב חינוך, באחוזים.

| דוברי ערבית          |                 |               | דוברי עברית       |                  |                | כללי              |                  |                |              |
|----------------------|-----------------|---------------|-------------------|------------------|----------------|-------------------|------------------|----------------|--------------|
| מצטיינים<br>N=40     | משתתפים<br>N=59 | סה"כ<br>N=720 | מצטיינים<br>N=177 | משתתפים<br>N=272 | סה"כ<br>N=1991 | מצטיינים<br>N=217 | משתתפים<br>N=331 | סה"כ<br>N=2711 |              |
| 5%<br>(n=2)          | 22%             | 60%           | <u>50%</u>        | 59%              | 64%            | <u>42%</u>        | 53%              | 63%            | יסודי        |
| <u>18%</u><br>(n=7)  | 22%             | 10%           | 9%                | 8%               | 5%             | 10%               | <u>10%</u>       | 6%             | חטיבת ביניים |
| <u>78%</u><br>(n=31) | 56%             | 30%           | <u>41%</u>        | 33%              | 31%            | <u>48%</u>        | <u>37%</u>       | 31%            | חטיבה עליונה |

63% מבין המשתתפים הם בתי ספר יסודיים, 6% חטיבות ביניים, 31% מהחטיבה העליונה. שיעור המשתתפים מחטיבת הביניים ומהחטיבה העליונה גדול במעט ממשקלם בכלל האוכלוסייה.

ניכרים הבדלים גדולים מאוד בשיעור הזוכים בהצטיינות ערכית לפי שלב חינוך: בקרב המצטיינים יש הרבה פחות בתי ספר מחטיבה עליונה ומחט"ב מאשר משקלם בקרב כלל אוכלוסיית בתי הספר. ניתן לשער כי ממצא זה יכול להיות מוסבר (גם) על ידי המדיניות המוצהרת של קברניטי התכנית בראשיתה, לפיה התכנית הותאמה לחטיבה עליונה בבתי ספר מהזרם הממלכתי: על כן יתכן ובתי ספר שהתחילו קודם בתכנית הספיקו גם לזכות בהצטיינות.

הסתכלות מפולחת לפי מגזר תראה הבדלים ניכרים מאוד בבחירת בתי ספר מצטיינים בין דוברי עברית לבין דוברי ערבית: בעוד ש 41% מהמצטיינים בקרב דוברי עברית שייכים לחטיבה העליונה, בקרב דוברי ערבית 78% שייכים לחטיבה העליונה. ממצא זה מעלה השערה כי קיימת מדיניות שונה בבחירת הצטיינות בקרב דוברי עברית וערבית.

### 1.3 סוג פיקוח

בקרב בתי ספר דוברי עברית, הממצאים נותחו לפי סוג פיקוח (ממלכתי וממ"ד). להלן בפירוט.

**טבלה 4: בתי ספר משתתפים ומצטיינים ממגזר דוברי העברית לפי סוג פיקוח<sup>4</sup>, באחוזים.**

| שלב חינוך        |                 |               |                  |                 |              |                   |                  |                | כללי              |                  |                |        |
|------------------|-----------------|---------------|------------------|-----------------|--------------|-------------------|------------------|----------------|-------------------|------------------|----------------|--------|
| חטיבה עליונה     |                 |               | חטיבת ביניים     |                 |              | יסודי             |                  |                |                   |                  |                |        |
| מצטיינים<br>N=73 | משתתפים<br>N=90 | סה"כ<br>N=619 | מצטיינים<br>N=15 | משתתפים<br>N=21 | סה"כ<br>N=98 | מצטיינים<br>N=100 | משתתפים<br>N=161 | סה"כ<br>N=1274 | מצטיינים<br>N=177 | משתתפים<br>N=272 | סה"כ<br>N=1991 |        |
| <u>81%</u>       | <u>82%</u>      | 58%           | 93%<br>(n=14)    | 95%<br>(n=21)   | 83%          | <u>100%</u>       | <u>89%</u>       | 68%            | <u>92%</u>        | <u>88%</u>       | 66%            | ממלכתי |
| 19%              | 18%             | 42%           | 7%<br>(n=1)      | 5%<br>(n=1)     | 17%          | 0%                | 11%              | 32%            | 8%                | 13%              | 34%            | ממ"ד   |

בהתאם למדיניות של קברניטי התכנית שכיוונו את התכנית בתחילתה לבתי ספר ממלכתיים, בקרב דוברי עברית נמצא כי סוג הפיקוח הינו משתנה משמעותי המסביר השתתפות (ויחד אתה זכייה בהצטיינות ערכית). הרבה יותר בתי ספר ממלכתיים משתתפים בתכנית וזוכים בהצטיינות ערכית בהשוואה לממ"ד (92% מהמצטיינים ו 88% מהמשתתפים הם בתי ספר ממלכתיים, לעומת 66% בלבד בקרב כלל בתי הספר).

הפערים בהשתתפות ובהצטיינות ערכית נוכחים בכל שכבות הגיל.

<sup>4</sup> נובו מהמחקר בתי ספר עצמאיים.

## 1.4 מחוז

בשתי הטבלאות הבאות (5.1, 5.2) יוצגו הנתונים לפי מחוז, בפילוח מגזר ושלב חינוך.

טבלה 5.1: בתי ספר משתתפים ומצטיינים לפי מחוז<sup>5</sup> ומגזר, באחוזים.

|                                    | כללי           |                  |                   | דוברי עברית    |                  |                   | דוברי ערבית   |                 |                  |
|------------------------------------|----------------|------------------|-------------------|----------------|------------------|-------------------|---------------|-----------------|------------------|
|                                    | סה"כ<br>N=2711 | משתתפים<br>N=331 | מצטיינים<br>N=217 | סה"כ<br>N=1991 | משתתפים<br>N=272 | מצטיינים<br>N=177 | סה"כ<br>N=720 | משתתפים<br>N=59 | מצטיינים<br>N=40 |
| ירושלים                            | 6%             | <u>11%</u>       | <u>14%</u>        | 9%             | <u>13%</u>       | <u>17%</u>        | 1%            | 3%<br>(n=2)     | 3%<br>(n=1)      |
| צפון                               | 21%            | 12%              | 13%               | 11%            | 4%               | 4%                | 49%           | 49%<br>(n=29)   | 55%<br>(n=22)    |
| חיפה                               | 12%            | <u>18%</u>       | <u>18%</u>        | 10%            | <u>17%</u>       | <u>19%</u>        | 16%           | 20%<br>(n=12)   | 18%<br>(n=7)     |
| מרכז                               | 19%            | 9%               | 6%                | 21%            | 11%              | 7%                | <u>11%</u>    | 0%              | 0%               |
| תל אביב                            | 15%            | 16%              | 13%               | 20%            | 20%              | 15%               | 1%            | 2%<br>(n=1)     | 0%               |
| דרום                               | 15%            | <u>21%</u>       | <u>22%</u>        | 15%            | <u>21%</u>       | <u>22%</u>        | 16%           | 22%<br>(n=13)   | 23%<br>(n=9)     |
| מנח"י                              | 5%             | 6%               | <u>10%</u>        | 6%             | <u>7%</u>        | <u>12%</u>        | 1%            | 2%<br>(n=1)     | 3%<br>(n=1)      |
| התיישבותי                          | 5%             | 4%               | 3%                | 6%             | 5%               | 3%                | 1%            | 0%              | 0%               |
| אחרים<br>(מוכרים,<br>סמינרים וכו') | 3%             | 2%               | 1%                | 2%             | 2%               | 1%                | 5%            | 2%<br>(n=1)     | 0%               |

טבלה 5.2: בתי ספר משתתפים ומצטיינים לפי מחוז ושלב חינוך, באחוזים.

|                                    | כללי           |                  |                   | יסודי          |                  |                  | חטיבת ביניים  |                 |                  | חטיבה עליונה  |                  |                   |
|------------------------------------|----------------|------------------|-------------------|----------------|------------------|------------------|---------------|-----------------|------------------|---------------|------------------|-------------------|
|                                    | סה"כ<br>N=2711 | משתתפים<br>N=331 | מצטיינים<br>N=217 | סה"כ<br>N=1709 | משתתפים<br>N=174 | מצטיינים<br>N=91 | סה"כ<br>N=170 | משתתפים<br>N=34 | מצטיינים<br>N=22 | סה"כ<br>N=832 | משתתפים<br>N=123 | מצטיינים<br>N=104 |
| ירושלים                            | 6%             | <u>11%</u>       | <u>14%</u>        | 7%             | <u>16%</u>       | <u>24%</u>       | 4%            | 3%<br>(n=1)     | 9%<br>(n=2)      | 6%            | 6%               | 7%                |
| צפון                               | 21%            | 12%              | 13%               | 21%            | <u>3%</u>        | <u>0%</u>        | 25%           | 27%<br>(n=9)    | 27%<br>(n=6)     | 20%           | 20%              | 22%               |
| חיפה                               | 12%            | <u>18%</u>       | <u>18%</u>        | 12%            | <u>18%</u>       | <u>28%</u>       | 16%           | 21%<br>(n=7)    | 9%<br>(n=2)      | 11%           | 17%              | 13%               |
| מרכז                               | 19%            | <u>9%</u>        | <u>6%</u>         | 20%            | <u>10%</u>       | <u>6%</u>        | 27%           | 29%<br>(n=10)   | 23%<br>(n=5)     | 14%           | 3%               | 3%                |
| תל אביב                            | 15%            | 16%              | 13%               | 15%            | 23%              | 23%              | 18%           | 15%<br>(n=5)    | 23%<br>(n=5)     | 14%           | 7%               | 5%                |
| דרום                               | 15%            | <u>21%</u>       | <u>22%</u>        | 17%            | 20%              | 11%              | 4%            | 3%<br>(n=1)     | 5%<br>(n=1)      | 14%           | <u>27%</u>       | <u>35%</u>        |
| מנח"י                              | 5%             | 6%               | 10%               | 4%             | 7%               | <u>12%</u>       | 2%            | 0%              | 0%               | 6%            | 11%              | 10%               |
| התיישבותי                          | 5%             | 4%               | 3%                | ..             | ..               | ..               | 2%            | 3%<br>(n=1)     | 5%<br>(n=1)      | <u>14%</u>    | 7%               | 6%                |
| אחרים<br>(מוכרים,<br>סמינרים וכו') | 3%             | 2%               | 1%                | 4%             | 3%               | 4%               | 4%            | 0%              | 0%               | 1%            | 2%               | 1%                |

<sup>5</sup> הנתונים המוצגים – הם של הפרמטר "יחידת דיווח" לפי הגדרת משרד החינוך.

מטבלאות 5.1 ו- 5.2 לעיל ניתן ללמוד כי קיימים הבדלים ניכרים לפי מחוז בבחירה אם לאמץ את תפיסת החינוך הערכי, כמו גם בשיעור המצטיינים.

בהסתכלות לפי מגזר ניכר כי רוב ההבדלים בין המחוזות היו בקרב דוברי עברית (הממצא המשמעותי היחיד בקרב דוברי ערבית הוא כי אין ספר שזכו להצטיינות ערכית במחוז מרכז) וכי קיימים הבדלים בהתפלגות ההצטיינות לפי שלב חינוך.

להלן הממצאים במפורט לפי המחוזות השונים:

מחוזות בהם יש יותר בתי ספר משתתפים ומצטיינים בהשוואה למשקלם בכלל האוכלוסייה:

- ירושלים, חיפה (במיוחד יותר משתתפים ומצטיינים ביסודי).
- דרום (במיוחד יותר משתתפים ומצטיינים בחטיבה העליונה).
- מנח"י – יותר בתי ספר מצטיינים, אך אין הבדל בכמות המשתתפים.

מחוזות בהם יש פחות בתי ספר משתתפים ומצטיינים בהשוואה למשקלם בכלל האוכלוסייה:

- צפון (כמעט ואין משתתפים ומצטיינים ביסודי).
- מרכז.

## 1.5 רקע חברתי - כלכלי

רקע חברתי – כלכלי נבחן באמצעות הפרמטר מדד טיפוח רב שלבי של בית הספר, כמפורט להלן.

טבלה 6.1: בתי ספר משתתפים ומצטיינים לפי מדד טיפוח רב שלבי ומגזר

| מגזר        |            |      |             |         |      | כללי     |                         |      |        |                   |
|-------------|------------|------|-------------|---------|------|----------|-------------------------|------|--------|-------------------|
| דוברי ערבית |            |      | דוברי עברית |         |      |          |                         |      |        |                   |
| מצטיינים    | משתתפים    | סה"כ | מצטיינים    | משתתפים | סה"כ | מצטיינים | משתתפים                 | סה"כ |        |                   |
| <u>8.2</u>  | <u>8.0</u> | 7.7  | 4.8         | 4.6     | 4.8  | 5.4      | <u>5.2</u> <sup>6</sup> | 5.6  | ממוצע  | מדד טיפוח רב שלבי |
| 36          | 47         | 644  | 167         | 241     | 1634 | 203      | 288                     | 2278 | N      |                   |
| 1.0         | 1.1        | 1.2  | 2.2         | 2.2     | 2.2  | 2.4      | 2.4                     | 2.3  | ס. תקן |                   |

<sup>6</sup> P=0.001 בהשוואה לכלל בתי הספר.

## טבלה 6.2: בתי ספר משתתפים ומצטיינים לפי מדד טיפוח רב שלבי ושלב חינוך

| שלב חינוך    |             |      |              |             |      |              |             |      | כללי         |                         |      |        |  |       |
|--------------|-------------|------|--------------|-------------|------|--------------|-------------|------|--------------|-------------------------|------|--------|--|-------|
| עליונה       |             |      | חט"ב         |             |      | יסודי        |             |      |              |                         |      |        |  |       |
| מצטיין<br>ים | משתתף<br>ים | סה"כ | מצטיין<br>ים | משתתף<br>ים | סה"כ | מצטיין<br>ים | משתתף<br>ים | סה"כ | מצטיין<br>ים | משתתף<br>ים             | סה"כ |        |  | ממוצע |
| 6.3          | 6.2         | 6.3  | 5.1          | 5.3         | 5.6  | <u>4.5</u>   | <u>4.7</u>  | 5.5  | 5.4          | <u>5.2</u> <sup>7</sup> | 5.6  | N      |  |       |
| 95           | 83          | 410  | 22           | 34          | 169  | 86           | 171         | 1699 | 203          | 288                     | 2278 | ס. תקן |  |       |
| 2.3          | 2.4         | 2.2  | 2.7          | 2.7         | 2.5  | 2.0          | 2.2         | 2.3  | 2.4          | 2.4                     | 2.3  |        |  |       |

בהסתכלות כללית, נמצאו הבדלים קטנים מאוד ברמה החברתית - כלכלית, כאשר ממוצע המדד של בתי ספר אשר אימצו את התפיסה הערכית נמוך במעט מהממוצע הכללי (כלומר: בעלי רמה חברתית – כלכלית טובה יותר). מקור ההבדלים הוא בבתי ספר יסודיים.

אין הבדל מובהק בממוצע המצטיינים.

## 1.6 בתי ספר המשתתפים בתכנית לפי שנת תחילת הצטרפות

מבין בתי הספר המשתתפים, להלן התפלגות השנה הראשונה שבה הם הצטרפו לתכנית, לפי הרישומים.

יצויין כי מצויינים אך ורק בתי ספר שהחלו בתשע"ה, יתכן שחלקם התחילו עוד לפני כן.

## טבלה 7: בתי ספר משתתפים לפי שנת הצטרפות, באחוזים.

| משתתפים<br>N=331 | % זוכים בהצטיינות ערכית<br>N=331 |       |
|------------------|----------------------------------|-------|
| 52%              | 57%                              | תשע"ה |
| 29%              | 26%                              | תשע"ו |
| 19%              | 17%                              | תשע"ז |

כמחצית מהמשתתפים רשומים החל מתשע"ה.

שיעור גבוה במעט מבתי הספר שהחלו בתשע"ה (57%) זכו בהצטיינות ערכית. כלומר, כצפוי, ככל שמצטרפים מוקדם יותר גדל הסיכוי לזכות בהצטיינות ערכית.

<sup>7</sup> P=0.001 בהשוואה לכלל בתי הספר.

## 2. אקלים: בעיני תלמידים ומורים

לאחר שלמדנו מעט על ההבדלים בין נתוני הרקע של בתי הספר המשתתפים בתכנית ושל בתי ספר מצטיינים ערכית בהשוואה לכלל בתי הספר, בפרק זה נרצה לעסוק בהבדלים בתפיסת האקלים הבית ספרי בין בתי ספר אלה אל מול כלל בתי הספר, מתוך הנחה שקיומם של הבדלים בהערכת האקלים הבית ספרי יכול לשפוך אור גם על אימוץ והטמעה של התפיסה המערכתית לחינוך ערכי.

תוצג השוואה בין בתי ספר שאימצו את התפיסה ובתי ספר שזכו להצטיינות ערכית למול כלל בתי הספר במדדים המרכזיים של אקלים כפי שהופיעו בשאלוני התלמידים והמורים, בפילוח לפי שלב חינוך.

הנתונים המוצגים מהווים מיצוע של נתוני האקלים בשלוש השנים 2015-2017 עבור כל בית ספר (כאשר ברוב המקרים נבחן פעם אחת).

הנתונים מוצגים בארבע טבלאות (8.1-8.4): כללי, חינוך יסודי, חט"ב, חטיבה עליונה.

### טבלה 8.1: השתתפות בתכנית לפי נתוני אקלים, ממוצעים, כללי:

\* = הבדל בגבול המובהקות הסטטיסטית, \*\* = הבדל מובהק ב- 95%, \*\*\* = הבדל מובהק ב- 99% לפחות.

| מצטיינים      |     |         | משתתפים   |     |         | כלל בתי הספר |      |       |                                                |
|---------------|-----|---------|-----------|-----|---------|--------------|------|-------|------------------------------------------------|
| סטיית תקן     | N   | ממוצע   | סטיית תקן | N   | ממוצע   | סטיית תקן    | N    | ממוצע |                                                |
| אקלים תלמידים |     |         |           |     |         |              |      |       |                                                |
| 13.3          | 204 | ***40.4 | 15.2      | 320 | ***41.4 | 17.9         | 2694 | 44.2  | התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה                 |
| 16.2          | 204 | ***53.1 | 17.1      | 320 | ***56.1 | 17.1         | 2694 | 60.9  | יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים         |
| 16.6          | 204 | ***62.9 | 16.6      | 320 | ***65.7 | 16.8         | 2694 | 69.3  | מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה                  |
| 18.2          | 204 | ***60.0 | 18.6      | 320 | ***63.0 | 18.1         | 2694 | 67.6  | תפיסת ההוראה כמעניינת וכברורה                  |
| 9.4           | 204 | 73.1    | 10.6      | 320 | 74.0    | 12.0         | 2694 | 74.2  | תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר               |
| 12.3          | 204 | 60.8    | 12.6      | 320 | 60.8    | 15.3         | 2694 | 61.0  | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית   |
| 9.3           | 204 | **78.4  | 9.6       | 320 | 79.3    | 10.1         | 2694 | 80.0  | מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה |
| 3.4           | 204 | ***8.6  | 3.9       | 320 | **8.9   | 5.0          | 2694 | 9.5   | מעורבות באירועי אלימות                         |
| אקלים מורים   |     |         |           |     |         |              |      |       |                                                |
| 11.3          | 207 | 80.3    | 11.5      | 323 | 81.3    | 12.0         | 2696 | 81.4  | שותפות הורים                                   |
| 9.1           | 207 | 72.6    | 9.7       | 323 | 72.5    | 9.8          | 2696 | 73.1  | שביעות רצון של המורים מבית הספר                |
| 12.4          | 207 | ***75.6 | 13.0      | 323 | ***74.4 | 15.2         | 2696 | 69.2  | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית   |
| 10.6          | 207 | *76.9   | 11.4      | 323 | 75.6    | 12.8         | 2696 | 75.2  | עבודה שיתופית                                  |

**טבלה 8.2: השתתפות בתכנית לפי נתוני אקלים, ממוצעים, חינוך יסודי :**

\* = הבדל בגבול המובהקות הסטטיסטית, \*\* = הבדל מובהק ב – 95%, \*\*\* = הבדל מובהק ב – 99% לפחות.

| מצטיינים      |    |                | משתתפים   |     |                | כלל בתי הספר |      |       |                                                |
|---------------|----|----------------|-----------|-----|----------------|--------------|------|-------|------------------------------------------------|
| סטיית תקן     | N  | ממוצע          | סטיית תקן | N   | ממוצע          | סטיית תקן    | N    | ממוצע |                                                |
| אקלים תלמידים |    |                |           |     |                |              |      |       |                                                |
| 15.1          | 83 | 45.0           | 16.9      | 168 | 45.5           | 19.6         | 1699 | 47.6  | התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה                 |
| 11.4          | 83 | 66.7           | 12.8      | 168 | 66.7           | 14.2         | 1699 | 68.1  | יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים         |
| 10.0          | 83 | 75.9           | 10.8      | 168 | 76.4           | 13.0         | 1699 | 77.2  | מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה                  |
| 10.5          | 83 | 75.2           | 11.9      | 168 | 75.2           | 13.6         | 1699 | 76.3  | תפיסת ההוראה כמעניינת וכברורה                  |
| 8.6           | 83 | 79.1           | 10.4      | 168 | 78.4           | 11.6         | 1699 | 77.3  | תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר               |
| 11.5          | 83 | 64.7           | 12.5      | 168 | 64.3           | 16.1         | 1699 | 63.3  | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית   |
| 5.7           | 83 | <b>**86.0</b>  | 7.4       | 168 | <b>**84.8</b>  | 8.9          | 1699 | 83.3  | מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה |
| 3.2           | 83 | 10.3           | 4.0       | 168 | 10.4           | 5.0          | 1699 | 10.5  | מעורבות באירועי אלימות                         |
| אקלים מורים   |    |                |           |     |                |              |      |       |                                                |
| 6.0           | 86 | <b>***88.0</b> | 7.6       | 171 | <b>**86.9</b>  | 10.6         | 1701 | 84.9  | שותפות הורים                                   |
| 8.6           | 86 | <b>*75.6</b>   | 9.1       | 171 | <b>*75.1</b>   | 9.7          | 1701 | 73.9  | שביעות רצון של המורים מבית הספר                |
| 9.4           | 86 | <b>***81.8</b> | 11.6      | 171 | <b>***78.3</b> | 15.4         | 1701 | 70.7  | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית   |
| 11.4          | 86 | 78.2           | 11.7      | 171 | 76.1           | 13.1         | 1701 | 76.6  | עבודה שיתופית                                  |

**טבלה 8.3: השתתפות בתכנית לפי נתוני אקלים, ממוצעים, חטיבת ביניים :**

\* = הבדל בגבול המובהקות הסטטיסטית, \*\* = הבדל מובהק ב – 95%, \*\*\* = הבדל מובהק ב – 99% לפחות.

| משתתפים       |     |       | כלל בתי הספר  |    |       |               |    |      |                                                |
|---------------|-----|-------|---------------|----|-------|---------------|----|------|------------------------------------------------|
| ממוצע         | N   | סטיות | ממוצע         | N  | סטיות |               |    |      |                                                |
| אקלים תלמידים |     |       |               |    |       |               |    |      |                                                |
| 38.2          | 170 | 12.7  | 36.4          | 34 | 14.0  | 34.7          | 22 | 8.6  | התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה                 |
| 52.9          | 170 | 13.5  | 49.6          | 34 | 15.6  | <b>**47.4</b> | 22 | 12.0 | יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים         |
| 62.8          | 170 | 13.8  | 60.3          | 34 | 15.1  | 58.8          | 22 | 12.9 | מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה                  |
| 58.8          | 170 | 15.6  | 55.3          | 34 | 17.5  | <b>*53.2</b>  | 22 | 14.2 | תפיסת ההוראה כמעניינת וכברורה                  |
| 71.0          | 170 | 9.8   | 71.0          | 34 | 9.7   | 71.1          | 22 | 6.5  | תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר               |
| 55.4          | 170 | 12.2  | 54.1          | 34 | 13.4  | 52.0          | 22 | 10.5 | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית   |
| 74.9          | 170 | 8.7   | 74.2          | 34 | 7.7   | 73.5          | 22 | 4.8  | מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה |
| 8.8           | 170 | 3.4   | 8.4           | 34 | 2.6   | 9.0           | 22 | 2.2  | מעורבות באירועי אלימות                         |
| אקלים מורים   |     |       |               |    |       |               |    |      |                                                |
| 79.6          | 170 | 12.9  | 81.5          | 34 | 10.2  | 80.3          | 22 | 9.1  | שותפות הורים                                   |
| 71.0          | 170 | 10.7  | 71.4          | 34 | 9.2   | 71.4          | 22 | 9.1  | שביעות רצון של המורים מבית הספר                |
| 68.2          | 170 | 15.7  | <b>**73.4</b> | 34 | 13.4  | 70.4          | 22 | 13.9 | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית   |
| 79.8          | 170 | 11.1  | 82.3          | 34 | 11.0  | 81.7          | 22 | 7.3  | עבודה שיתופית                                  |

**טבלה 8.4: השתתפות בתכנית לפי נתוני אקלים, ממוצעים, חטיבה עליונה :**

\* = הבדל בגבול המובהקות הסטטיסטית, \*\* = הבדל מובהק ב – 95%, \*\*\* = הבדל מובהק ב – 99% לפחות.

| מצטיינים      |    |         | משתתפים   |     |         | כלל בתי הספר |     |       |                                                |
|---------------|----|---------|-----------|-----|---------|--------------|-----|-------|------------------------------------------------|
| סטיית תקן     | N  | ממוצע   | סטיית תקן | N   | ממוצע   | סטיית תקן    | N   | ממוצע |                                                |
| אקלים תלמידים |    |         |           |     |         |              |     |       |                                                |
| 11.3          | 99 | 37.9    | 11.0      | 118 | 37.0    | 12.4         | 826 | 38.5  | התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה                 |
| 11.7          | 99 | ***42.9 | 12.0      | 118 | ***42.9 | 14.7         | 826 | 47.9  | יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים         |
| 14.4          | 99 | 53.0    | 12.9      | 118 | **52.1  | 13.4         | 826 | 54.4  | מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה                  |
| 14.7          | 99 | *48.8   | 14.0      | 118 | ***47.9 | 14.8         | 826 | 51.5  | תפיסת ההוראה כמעניינת וכברורה                  |
| 7.6           | 99 | 68.5    | 8.2       | 118 | 68.6    | 11.0         | 826 | 68.5  | תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר               |
| 12.1          | 99 | 59.4    | 10.9      | 118 | 57.9    | 12.7         | 826 | 57.4  | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית   |
| 8.0           | 99 | 73.0    | 8.1       | 118 | 72.9    | 10.0         | 826 | 74.4  | מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה |
| 3.1           | 99 | 7.0     | 3.3       | 118 | 7.0     | 4.8          | 826 | 7.6   | מעורבות באירועי אלימות                         |
| אקלים מורים   |    |         |           |     |         |              |     |       |                                                |
| 11.1          | 99 | 73.7    | 11.7      | 118 | 73.3    | 11.4         | 825 | 74.6  | שותפות הורים                                   |
| 8.8           | 99 | *70.2   | 9.5       | 118 | ***69.0 | 9.7          | 825 | 72.0  | שביעות רצון של המורים מבית הספר                |
| 12.1          | 99 | ***71.4 | 13.0      | 118 | **68.9  | 14.2         | 825 | 66.3  | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית   |
| 10.0          | 99 | **74.6  | 10.0      | 118 | 72.9    | 11.5         | 825 | 71.2  | עבודה שיתופית                                  |

מהסתכלות על הממצאים המופיעים בטבלאות ניתן ללמוד כי בהשוואה לכלל בתי הספר :

**תלמידים מבתי ספר המשתתפים בתכנית כמו גם מבתי ספר מצטיינים ערכית מהחינוך העל יסודי, העניקו ציונים נמוכים יחסית** בפרמטרים : התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה, יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים, מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה, תפיסת ההוראה כמעניינת וכברורה. מקורם של רוב ההבדלים בחטיבה העליונה.

יתכן וניתן להסביר הבדלים אלה בתפיסות בהבדלי רקע בין בתי הספר המשתתפים בתכנית למול אחרים (כפי שראינו בפרק הקודם), או ברמת ציפיות שונה של תלמידים מבתי ספר אלה בכל הנוגע למשתנים הקשורים באקלים, רמת ציפיות העשויה להווצר משיח ערכי שהתוכנית מקדמת.

מצד שני, **רמת המעורבות המדווחת על ידי תלמידים באירועי אלימות נמוכה יותר בבתי הספר המשתתפים והמצטיינים.**

בכל הנוגע לנתוני אקלים מורים נמצאה **הערכה טובה הרבה יותר של מורים מבתי ספר מצטיינים ומבתי ספר משתתפים בתכנית במשתנה מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, והערכה טובה מעט יותר לעבודה שיתופית בבתי ספר מצטיינים.**

ביתר הפרמטרים שנבחנו (תחושה כללית חיובית של תלמידים כלפי בית הספר, תחושה של תלמידים לגבי מאמצי בית הספר לעודד מעורבות חברתית ואזרחית ולגבי מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה, שביעות רצון של מורים מהעבודה בבית הספר ועבודה שיתופית) - לא נמצאו הבדלים מובהקים.

### 3. הישגים

נבחנו נתוני הישגים של תלמידים מכתות ה' וח' בבתי ספר משתתפים ובבתי ספר שזכו להצטיינות ערכית מול כלל בתי הספר אשר נבחנו בשנים 2015-2017 במקצועות אנגלית, מתמטיקה, שפה (עברית וערבית), מדעים (לכתה ח' בלבד).

בנוסף לפרמטרים אלה, והיות ולא ניתן להשוות באופן "נקי" בין בתי ספר שהמבנה שלהם שונה משל אחרים, נבנה **מדד הישגים המהווה ממוצע משוקלל של כל נתוני ההישגים המתוקנים**, מדד זה יוצג אף הוא וישמש גם בניתוחי הרגרסיה שיוצגו בפרק הבא.

להלן פירוט הממצאים המרכזיים שעלו בכל אחת מהמקצועות. כאשר בית ספר נבחן יותר מפעם אחת במהלך שלוש השנים, מוצג ממוצע הבחינות.

להלן פירוט הממצאים.

**טבלה 9: נתוני הישגים: כלל בתי ספר מול בתי ספר המשתתפים בתכנית** – בחינת זכייה בהצטיינות ערכית לפי שאלות אקלים תלמידים ומורים ונתוני רקע נבחרים:  
\* = הבדל בגבול המובהקות הסטטיסטית, \*\* = הבדל מובהק ב- 95%, \*\*\* = הבדל מובהק ב- 99% לפחות.

| מצטיינים |     |           | משתתפים בתכנית |     |           | כלל בתי הספר |       |           |                       |
|----------|-----|-----------|----------------|-----|-----------|--------------|-------|-----------|-----------------------|
| ממוצע    | N   | סטיית תקן | ממוצע          | N   | סטיית תקן | ממוצע        | N     | סטיית תקן |                       |
| 540.9*   | 82  | 22.2      | 537.4*         | 156 | 27.2      | 534.1        | 1265  | 33.7      | עברית ה'              |
| 545.4    | 76  | 40.6      | 549.5          | 108 | 40.9      | 546.0        | 669   | 43.5      | עברית ח'              |
| 583.0    | 1   | ..        | 574.7          | 12  | 36.7      | 577.0        | 434   | 43.0      | ערבית ה'              |
| 540.9    | 24  | 31.5      | 537.8          | 33  | 34.3      | 533.9        | 238   | 44.4      | ערבית ח'              |
| 547.9*** | 83  | 38.1      | 547.6***       | 168 | 42.8      | 530.5        | 1689  | 52.0      | אנגלית ה'             |
| 516.6    | 100 | 47.9      | 519.6*         | 141 | 53.0      | 511.5        | 901   | 53.3      | אנגלית ח'             |
| 570.5*** | 83  | 31.8      | 565.0***       | 168 | 36.5      | 553.0        | 1693  | 45.5      | מתמטיקה ה'            |
| 530.6    | 100 | 50.2      | 535.9          | 141 | 53.9      | 529.2        | 908   | 57.2      | מתמטיקה ח'            |
| 571.3**  | 100 | 52.4      | 570.2*         | 141 | 54.4      | 561.6        | 904   | 61.0      | מדעים ח'              |
| 0.17***  | 177 | 0.72      | 0.17***        | 289 | 0.76      | 0.01         | 2,345 | .834      | מדד הישגים כללי מתוקן |

מדד ההישגים המתוקן מראה כי **הישגי המשתתפים בתכנית והמצטיינים גבוהים במעט מממוצע ההישגים הכללי**.

בהסתכלות מפורטת, נמצאו הבדלים קטנים בין בתי ספר המשתתפים בתכנית לבין האחרים במקצועות ושכבות הגיל, כאשר בשני מקצועות (אנגלית לכתה ה' ולכתה ח' ומתמטיקה לכתה ה') **בתי ספר המשתתפים בתכנית והמצטיינים זכו לציונים מעט יותר גבוהים**. בנוסף, במדעים לכתה ח' זכו המצטיינים לציונים גבוהים במעט.

#### 4. פרמטרים המסבירים השתתפות והצטיינות ערכית – רגרסיה

##### לוגיסטית

בפרק זה תוצג בדיקה שמטרתה לענות על השאלות הבאות:

- באופן כללי, עד כמה משתני רקע ומשתני אקלים קשורים בהשתתפות בתכנית ובהצטיינות ערכית?
- מה חלקו של כל אחד מבין הפרמטרים השונים שנבחנו (משתני רקע ואקלים) בהסבר של אימוץ התפיסה לחינוך ערכי והצטיינות ערכית?
- ספציפית בעבור בתי הספר המשתתפים בתכנית, מה הפרמטרים המסבירים ביותר זכייה בהצטיינות ערכית?

הבחינה נערכה באמצעות שלושה מודלים של רגרסיה לוגיסטית היררכית, אשר בחנו:

- פרמטרים רלבנטיים אל מול השתתפות בתכנית.
- פרמטרים רלבנטיים אל מול זכייה בהצטיינות ערכית.
- ספציפית בעבור בתי הספר המשתתפים בתכנית, פרמטרים רלבנטיים אל מול זכייה בהצטיינות ערכית.

הפרמטרים שבאמצעותם ניסינו להסביר את ההשתתפות בתכנית לקידום התפיסה לחינוך ערכי ואת הזכייה בהצטיינות ערכית היו:

| סוג           | שם פרמטר                                                                   |
|---------------|----------------------------------------------------------------------------|
| אקלים תלמידים | התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה                                             |
|               | יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים                                     |
|               | מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה                                              |
|               | תפיסת ההוראה כמעניינת וכברורה                                              |
|               | תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר                                           |
|               | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית                               |
|               | מאמצי בית הספר לקידום סובלנות כלפי האחר והשונה                             |
|               | מעורבות באירועי אלימות                                                     |
| אקלים מורים   | שותפות הורים                                                               |
|               | שביעות רצון של המורים מבית הספר                                            |
|               | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית                               |
|               | עבודה שיתופית                                                              |
| רקע בית הספר  | מיגזר                                                                      |
|               | שלב חינוך                                                                  |
|               | מחוז                                                                       |
|               | מדד טיפוח רב שלבי                                                          |
|               | זרם חינוך (הוכנס רק למודל של בתי ספר דוברי עברית)                          |
|               | שנה ראשונה בה בית הספר היה רשום לפרויקט (הוכנס רק עבור המודל של המשתתפים). |
|               | מדד הישגים כללי                                                            |
| הישגים        |                                                                            |

להלן נרצה לציין מספר דגשים למודל המוצג:

- למודל הכללי לא הוכנס המשתנה "זרם חינוך" שאינו רלבנטי למגזר דוברי הערבית. עם זאת, נערכו בדיקות על מודל מפולח לפי מגזר, שבו הוכנס משתנה זה לניתוח בעבור בחינה בקרב בתי ספר דוברי עברית.
- בנוסף, בחרנו להכניס למשוואה את המשתנה "מדד הישגים כללי" כדרך לבחון את מקומם של ההישגים בהסבר התכנית. הדבר גורם לכך **שבתי ספר בהם יש רק כיתות הגבוהות מח' – לא נכללו בניתוח**. כלומר: בתי ספר בחטיבה עליונה המוצגים כאן הינם כאלה המכילים גם חט"ב. ברם, בוצעה הרצה נוספת לכל המודלים שמצויינים כאן בלא משתנה האקלים, ותוצאותיה דומות באופן עקרוני לאלה המוצגות כאן (מבחינת המשתנים המסבירים והמסקנות העולות מהניתוח), למעט העובדה שהמודלים המוצגים להלן הסבירו מעט טוב יותר את ההשתתפות וההצטיינות הערכית. בנוסף יצויין כי בפרק הבא בו יוצגו ממצאי מודל היררכי – מקומם של בתי ספר אלה לא ייפקד.

#### 4.1. מה מסביר השתתפות בתכנית?

ראשית, נסתכל על המשתנים אשר נכנסו למשוואת הרגרסיה כמנבאים השתתפות בתכנית, על פי סדר כניסתם למודל ועל השונות המוסברת המצטברת. הטבלאות יציגו אך ורק משתנים אשר הייתה להם השפעה נראית (גם אם קטנה) בהסבר של הצטיינות.

משתנים שלא מוזכרים כאן ולא מופיעים בטבלאות – משמע שהם לא השפיעו על המודל באופן ניכר, למרות נוכחותם במודל.

טבלה 10.1 תציג את המשתנים שנכנסו למשוואת הרגרסיה לפי סדר כניסתם. בטבלה 10.2 מוצג השלב האחרון של ממצאי המודל ההירארכי, ובו מופיעים כלל המשתנים אשר היה להם חלק בהסבר של השתתפות בתכנית.

**טבלה 10.1: משתנים המסבירים השתתפות בתכנית, לפי אחוז שונות מוסברת מצטברת במודל גרסיה לוגיסטית הירארכית:**

| שלב | משתנה                                                     | אחוז השונות המוסברת – מצטבר (Nagelkerke R Square) |
|-----|-----------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| 1   | מחוז                                                      | 5.6%                                              |
| 2   | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, בעיני מורים | 9.0%                                              |
| 3   | שלב חינוך                                                 | 12.4%                                             |
| 4   | שביעות רצון של המורים מבית הספר                           | 13.6%                                             |
| 5   | יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים                    | 14.1%                                             |
| 6   | תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר לתלמידים                 | 15.1%                                             |
| 7   | מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה לתלמידים                    | 15.5%                                             |
| 8   | תפיסת ההוראה כמעניינת וכברורה לתלמידים                    | 16.0%                                             |
| 9   | מדד הישגים                                                | 16.3%                                             |
| 10  | מגזר                                                      | 16.6%                                             |

**טבלה 10.2: מודל גרסיה לוגיסטית היררכית לניבוי השתתפות - סיכום**

| רווח סמך Exp (B) |       | Exp (B) | Sig. | Wald   | B      | משתנה                                                     |
|------------------|-------|---------|------|--------|--------|-----------------------------------------------------------|
| Upper            | Lower |         |      |        |        |                                                           |
|                  |       |         | .000 | 69.598 |        | מחוז                                                      |
| 6.486            | .915  | 2.436   | .075 | 3.178  | .891   | ירושלים                                                   |
| 1.659            | .245  | .637    | .356 | .851   | -.450  | צפון                                                      |
| 3.679            | .558  | 1.432   | .455 | .558   | .359   | חיפה                                                      |
| .891             | .125  | .334    | .028 | 4.802  | -1.096 | מרכז                                                      |
| 2.211            | .329  | .853    | .744 | .107   | -.159  | תל אביב                                                   |
| 4.317            | .670  | 1.701   | .263 | 1.251  | .531   | דרום                                                      |
| 2.075            | .210  | .660    | .477 | .506   | -.416  | התיישבותי                                                 |
| 3.554            | .440  | 1.251   | .674 | .177   | .224   | מנח"י                                                     |
| .979             | .356  | .590    | .041 | 4.172  | -.528  | מגזר שפה : דוברי עברית                                    |
|                  |       |         | .001 | 13.776 |        | שלב חינוך                                                 |
| .830             | .312  | .509    | .007 | 7.322  | -.676  | יסודי                                                     |
| 2.217            | .802  | 1.334   | .267 | 1.234  | .288   | חטיבה                                                     |
| .985             | .936  | .960    | .002 | 9.731  | -.041  | יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים                    |
| 1.126            | 1.043 | 1.084   | .000 | 17.001 | .080   | מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה לתלמידים                    |
| .985             | .916  | .950    | .006 | 7.705  | -.051  | מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה לתלמידים                    |
| 1.047            | 1.003 | 1.025   | .025 | 4.997  | .024   | תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר לתלמידים                 |
| .985             | .954  | .969    | .000 | 13.747 | -.031  | שביעות רצון של המורים מבית הספר                           |
| 1.055            | 1.029 | 1.042   | .000 | 41.263 | .041   | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, בעיני מורים |
| 1.502            | 1.017 | 1.236   | .033 | 4.537  | .212   | מדד הישגים                                                |
|                  |       | .045    | .001 | 10.776 | -3.091 | Constant                                                  |

מהסתכלות על טבלאות 10.1 ו- 10.2 לעיל ניתן לסכם ולומר כי :

- **המודל ככלל הצליח להסביר באופן חלקי מאוד ההשתתפות של בתי ספר בתפיסה הלאומית לחינוך ערכי** (רק כ- 17% מהשונות בין בתי ספר משתתפים לבין לא משתתפים מוסברת במשותף על ידי כלל המשתנים שנבחנו במודל).
- מבין המשתנים שנבחנו, **המשתנה המסביר ביותר השתתפות הוא מחוז**, שהוא הראשון שנכנס למשוואה (מסביר 6% מההשתתפות בתכנית במסגרת המודל). משתנה רקע נוסף המשמעותי בהסבר הוא שלב חינוך.
- מספר **משתני אקלים** נכנסו אף הם למשוואה, כאשר לכל אחד מהם תרומה מינימאלית.
- גם **מדד הישגים** נכנס למשוואה, עם תוספת מינימאלית להסבר.

**במודל זה המפולח לפי מגזר נמצא כי :**

- **המשתנים המסבירים ביותר השתתפות בתכנית בקרב דוברי עברית היו זרם חינוך ושלב חינוך** (כל אחד מהם הוסיף 7% להסבר). ממצא זה אינו מפתיע לאור המדיניות שנקטו קברניטי התכנית בתחילתה. יתר המשתנים המופיעים במודל זה הופיעו גם במודל הכללי (מחוז, משתני אקלים, בעיקר של מורים). סך כל ההסבר של המודל עבור מגזר דוברי העברית היה  $r^2 = .22$ .
- בקרב דוברי ערבית היו מעט בתי ספר במשוואה בכדי לאפשר ניתוח יעיל.

**במודל זה המפולח לפי שלב לימוד נמצא כי :**

- בבתי ספר יסודיים אחוז ההסבר של המודל היה :  $r^2 = .20$ . שני המשתנים המשמעותיים משלבים משתני רקע ואקלים : מחוז גיאוגרפי (הסביר 11% מהשונות) ומאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, בעיני מורים (6%).
- בתיכון אחוז ההסבר הכללי של המודל היה  $r^2 = .22$ , כאשר המשתנים המסבירים ביותר היו מחוז (11%) ולאחר מכן מספר משתני אקלים שהוסיפו מעט להסבר.
- אין די נתונים למסקנות על חטיבת הביניים.

## 4.2. מה מסביר זכייה בהצטיינות ערכית?

וכעת, באמצעות מודל דומה, נסתכל על המשתנים אשר נכנסו למשוואת הרגרסיה כמנבאים הצטיינות ערכית, לפי סדר כניסתם למודל ועל פי השונות המוסברת המצטברת:

**טבלה 11.1: משתנים המסבירים הצטיינות ערכית, לפי אחוז שונות מוסברת מצטברת במודל רגרסיה לוגיסטית הירארכית:**

| שלב | משתנה                                                     | אחוז השונות המוסברת – מצטבר (Nagelkerke R Square) |
|-----|-----------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| 1   | שלב חינוך                                                 | 5.7%                                              |
| 2   | מחוז                                                      | 14.1%                                             |
| 3   | מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, בעיני מורים | 19.6%                                             |
| 4   | שביעות רצון מורים                                         | 20.8%                                             |
| 5   | מדד הישגים                                                | 21.3%                                             |
| 6   | עבודת צוות בעיני מורים                                    | 21.8%                                             |
| 7   | מגזר שפה                                                  | 22.4%                                             |
| 8   | שותפות הורים בעיני מורים                                  | 22.9%                                             |

**טבלה 11.2: מודל רגרסיה לוגיסטית היררכית לניבוי הצטיינות ערכית - סיכום**

| משתנה                                                     | B      | Wald   | Sig. | Exp (B) | רווח סמך |        |
|-----------------------------------------------------------|--------|--------|------|---------|----------|--------|
|                                                           |        |        |      |         | Lower    | Upper  |
| מחוז                                                      |        | 81.835 | .000 |         |          |        |
| ירושלים                                                   | 2.474  | 5.490  | .019 | 11.876  | 1.499    | 94.103 |
| צפון                                                      | .901   | .727   | .394 | 2.461   | .310     | 19.515 |
| חיפה                                                      | 1.628  | 2.403  | .121 | 5.093   | .650     | 39.883 |
| מרכז                                                      | -.295  | .075   | .784 | .744    | .090     | 6.168  |
| תל אביב                                                   | .517   | .238   | .626 | 1.678   | .210     | 13.406 |
| דרום                                                      | 1.666  | 2.523  | .112 | 5.291   | .677     | 41.332 |
| התיישבותי                                                 | .144   | .016   | .900 | 1.154   | .124     | 10.767 |
| מנח"י                                                     | 1.947  | 3.296  | .069 | 7.006   | .856     | 57.324 |
| מגזר שפה: דוברי עברית                                     | -.979  | 9.829  | .002 | .376    | .204     | .693   |
| שלב חינוך                                                 |        | 46.721 | .000 |         |          |        |
| יסודי                                                     | -1.302 | 35.810 | .000 | .272    | .178     | .417   |
| חטיבה                                                     | .059   | .035   | .852 | 1.060   | .572     | 1.964  |
| שותפות הורים בעיני מורים                                  | -.028  | 5.365  | .021 | .972    | .949     | .996   |
| שביעות רצון מורים                                         | -.043  | 12.897 | .000 | .958    | .936     | .981   |
| מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, בעיני מורים | .055   | 35.785 | .000 | 1.057   | 1.038    | 1.076  |
| עבודת צוות בעיני מורים                                    | .031   | 9.617  | .002 | 1.031   | 1.011    | 1.052  |
| הישגי תלמידים                                             | .295   | 5.324  | .021 | 1.343   | 1.045    | 1.724  |
| Constant                                                  | -2.674 | 3.253  | .071 | .069    |          |        |

מהנתונים בטבלאות 11.1 ו- 11.2 ניתן ללמוד כי :

- המודל הצליח להסביר כ- 23% מהבחירה בבית הספר להיות מצטיין ערכית.
- ההסבר משלב בין משתני רקע לבין משתני אקלים, כאשר **משתני רקע של בית הספר הם המשפיעים ביותר על ההסבר הכללי**, ומשתני אקלים מורים משפיעים מעט יותר בהשוואה לאלה של תלמידים.
- נמצא כי **המשתנים המסבירים ביותר הם שלב חינוך ומחוז** (מסבירים 6% ו- 8% מהשונות במודל בהתאמה).
- כמו במודל שהסביר השתתפות בתפיסה לחינוך הערכי כך גם כאן, המשתנה הבולט ביותר מבין משתני האקלים בהסבר הוא מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, בעיני מורים.
- מדד ההישגים נכנס אף הוא למשוואה, אך השפעתו אינה גדולה.

**במודל זה המפולח לפי מגזר נמצא כי :**

- **שלושת המשתנים המסבירים ביותר הצטיינות ערכית במגזר דוברי עברית היו משתני רקע:** זרם חינוך (הסביר 8% מהשונות), מחוז (הסביר 12%) ושלב חינוך (5%). המשתנים המשפיעים האחרים היו משתני אקלים מורים. סך כל ההסבר של המודל עבור מגזר דוברי העברית היה  $r^2 = .30$ .
- בקרב דוברי ערבית היו מעט בתי ספר, אך המודל הסביר יותר מאחרים בהקשר זה ( $r^2 = .34$ ), כאשר המשתנה המסביר היחיד היה שלב חינוך.

**במודל זה המפולח לפי שלב לימוד נמצא כי :**

- בבתי ספר יסודיים אחוז ההסבר הכללי של הצטיינות לפי המודל היה :  $r^2 = .35$ . המשתנים המסבירים ביותר : מחוז (18%) ומשתני אקלים הדומים למודל הכללי (כשהחשוב ביניהם : מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, בעיני מורים, 9%).
- בתיכון אחוז ההסבר הכללי של המודל היה  $r^2 = .31$ , כאשר גם כאן, המשתנים המסבירים ביותר היו מחוז (22%) ומשתנים הקשורים לאקלים מורים, שהיו בעלי כח הסבר נמוך בהרבה.
- אין די נתונים לפילוח על חטיבת הביניים. מחוז היה המשתנה היחיד שנכנס למשוואה.

#### **4.3. מה מסביר זכייה בהצטיינות ערכית, בקרב המשתתפים?**

בנוסף, נעשה נסיון לבנות מודל הבוחן הצטיינות ערכית בקרב בתי הספר המשתתפים בלבד, על פי משתני הרקע והאקלים.

גם כאן, נמצא כי המודל מסביר מעט מאוד שונות בהצטיינות (19%), כאשר המשתנים המסבירים ביותר היו : מחוז (המשתנה המסביר ביותר 12%), סקרנות תלמידים, מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית בעיני מורים ושנת הצטרפות לפרוייקט (השפעה שולית).

## 5. פרמטרים המסבירים השתתפות והצטיינות ערכית – מודל

### היררכי

מתוך הסתכלות על הנתונים שהוצגו הפרקים הקודמים הובן כי הרבה מהפרמטרים הקשורים להשתתפות בתכנית, קל וחומר להצטיינות ערכית, קשורים להחלטות מינהליות שלקחו קברניטי התכנית בתחילת דרכה.

לצורך העמקה של הבחינה הוחלט לנסות ולהסתכל בדרך נוספת על הנתונים, דרך מודל ניתוח של עץ החלטה, בשיטת chaid, אשר מטרתו לנסות לפלח ולבאר את המתרחש בתתי קבוצות של האוכלוסיות הרלבנטיות.

לפיכך נבנה מודל אשר "מחזיק קבוע" את המשתנים מגזר, שלב חינוך, סוג פיקוח, ולגבי כל תת קבוצה הנוצרת מכל אלה בוצע פילוח ספציפי (על כן הוגדרו תשע תתי קבוצות כאלה, כמפורט להלן). לגבי כל תת קבוצה נעשתה אבחנה של המשתנים המאפיינים אותה באופן הטוב ביותר.

הנחת העבודה היתה כי מדובר בכלל האוכלוסייה, לכן כל הבדל הוא "אמיתי" ולא מקרי. מאידך, יש להתייחס לנתונים בזהירות רבה, שכן היות והקבוצות הן קטנות, האיפיונים הם ברי שינוי, בהתאם לשינוי מדיניות ולהצטרפות או גריעה מהתכנית של מספר מועט של בתי ספר.

להלן פירוט הממצאים.

### 5.1. משתתפים – ניתוח היררכי

בטבלה 13.1 שלהלן יוצג פילוח המשתתפים לפי תתי הקבוצות השונות ולאחר מכן יובא ניתוח של כל תת קבוצה, כאשר כל תת קבוצה מהווה חיבור מאפייני חבריה (לדוגמה: תת קבוצה 1 היא בתי ספר יסודיים דוברי עברית הזרם הממלכתי).

**טבלה 13.1: אחוז המשתתפים מתוך סך כל בתי הספר – לפי מגזר, שלב חינוך וסוג פיקוח:**

| מגזר                       | זרם חינוך             | שלב חינוך | מספר בתי הספר בתת הקבוצה | % מבתי הספר המשתתפים בתכנית | % משתתפים מסה"כ בתי הספר בקבוצה זו |
|----------------------------|-----------------------|-----------|--------------------------|-----------------------------|------------------------------------|
| סך הכל                     |                       |           |                          |                             |                                    |
| דוברי עברית (N=272)<br>14% | ממלכתי (N=238)<br>18% | 1. יסודי  | 144                      | 43.5%                       | 17%                                |
|                            |                       | 2. חט"ב   | 20                       | 6.0%                        | 25%                                |
|                            |                       | 3. תיכוני | 74                       | 22.4%                       | 21%                                |
|                            | ממ"ד (N=34)<br>5%     | 4. יסודי  | 17                       | 5.1%                        | 4%                                 |
|                            |                       | 5. חט"ב   | 1                        | 0.3%                        | 6%                                 |
|                            |                       | 6. תיכוני | 16                       | 4.8%                        | 6%                                 |
| דוברי ערבית (N=59)<br>8%   |                       | 7. יסודי  | 13                       | 3.9%                        | 3%                                 |
|                            |                       | 8. חט"ב   | 13                       | 3.9%                        | 18%                                |
|                            |                       | 9. תיכוני | 33                       | 10.0%                       | 15%                                |

### 5.1.1 כללי

ראשית, בהסתכלות על טבלה 13.1 לעיל וכפי שראינו בפרקים הקודמים, קיימת שונות ניכרת בקרב בהשתתפות קבוצות שונות בתכנית, כאשר ככלל ניתן לראות ש:

- **בתי ספר יסודיים משתתפים פחות מבתי ספר יסודיים וחיבות ביניים**, הן בהסתכלות כללית והן בהסתכלות לפי זרם חינוך ומגזר שפה.
- **בתי ספר דוברי ערבית משתתפים פחות** מדוברי עברית.
- **בקרב דוברי עברית, בתי ספר מהזרם הממ"ד משתתפים פחות מבתי ספר ממלכתיים.**

הבדלים אלה יוצרים פערים ניכרים בהשתתפות בכל תת קבוצה, כפי שיתואר בהמשך, כאשר אם בקרב בתי ספר יסודיים ממ"ד ובתי ספר יסודיים דוברי ערבית רק 3-4% משתתפים בתכנית, בקרב בתי ספר חט"ב ותיכון מהזרם הממלכתי דוברי עברית – 21-25% משתתפים בתכנית.

### 5.1.2 חלוקה לקבוצות ביניים

כעת נסתכל באופן מפורט על כל אחת מ – 9 הקבוצות שאופיינו לעיל וננסה לראות מה מתרחש בקרבה. להערכתנו, לממצא זה יש חשיבות בקרב מקבלי החלטות, בהבנה לגבי האופן שבו נעשית הבחירה בתכנית.

ברם, הנתונים יראו כי למרות שיש נוכחות בולטת למשתתנים מסויימים בחלק מהקבוצות, בעיקר מחוז מחד, והערכת מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית בעיני מורים מאידך – התמונה אינה אחידה בתת הקבוצות השונות, דבר שמעלה את ההערכה **שבבתי ספר בעלי מאפיינים שונים חושבים באופן דיפרנציאלי על התכנית, והבחירה בהשתתפות בתכנית, או השפעות התכנית על בית הספר – מושפעת מגורמים אחרים**, כאשר בחלק מהמקומות יש נוכחות למשתתני אקלים של תלמידים ובחלקם האחר גם למשתתני הישגים.

להלן בפירוט.

**קבוצה 1: בתי ספר יסודיים, זרם ממלכתי, דוברי עברית:**

**17% מכלל בתי הספר בתת הקבוצה משתתפים בתכנית.**

תת הקבוצה אופיינה לפי משתנה מחוז ולפי משתנים הקשורים לאקלים מורים:

- **מחוז:** המשתנה הראשון לאפיין והבולט ביותר. נמצאו הבדלים גדולים מאוד במשתתפים בקרב מחוזות שונים: בירושלים 48% משתתפים, חיפה ומנח"י 29%, ת"א ודרום 17%, מרכז 8%, צפון 0%.

- **מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית בעיני מורים:** הבדלים ניכרים לפי ציון במשתנה זה, כאשר ככל שהציון עולה כך אחוז בתי הספר המשתתפים גבוה יותר, לדוגמא: בבתי ספר בהם הציונים נמוכים מ- 62 - רק 7% השתתפו בבתי ספר בהם הציונים גבוהים מ- 78 - 21% השתתפו.
- **עבודה שיתופית בעיני מורים:** בקבוצה זו נמצאה התפלגות לא לינארית בהתפלגות. בבתי ספר בהם הציונים נמוכים מ- 69 - 12% השתתפו בתכנית, בבתי ספר בהם הציונים בין 69 ל- 79 21% השתתפו, בבתי ספר בהם הציונים גבוהים מ- 79 - 15% השתתפו.

## **קבוצה 2: חטיבות ביניים, זרם ממלכתי, דוברי עברית:**

- 25% מכלל בתי הספר בתת הקבוצה משתתפים בתכנית, זו הקבוצה בה אחוז המשתתפים הוא הגבוה ביותר.
- המדובר בקבוצה קטנה, אשר אופיינה באופן מעניין לפי מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, בעיני שתי האוכלוסיות, אך באופן שונה:
- **בעיני תלמידים:** בבתי ספר בהם הציון הממוצע בפרמטר זה גבוה מ- 48, 14% השתתפו בתכנית, מול 38% בהתאמה.
- **בעיני מורים:** לעומת זאת - תמונה הפוכה: בבתי ספר בהם הציון הממוצע בפרמטר זה גבוה יחסית (גבוה מ- 78) 36% השתתפו בתכנית, מול 18% בהתאמה.

## **קבוצה 3: תיכוניים, זרם ממלכתי, דוברי עברית:**

- 21% מכלל בתי הספר בתת הקבוצה משתתפים בתכנית.
- תת הקבוצה אופיינה לפי המשתנה מחוז: בעוד שברוב המחוזות 38% מבתי הספר משתתפים, במחוזות ת"א והתיישבותי 14% משתתפים, ובמחוז מרכז 3% בלבד.

## **קבוצה 4: בתי ספר יסודיים, זרם ממ"ד, דוברי עברית:**

- 4% מכלל בתי הספר בתת הקבוצה משתתפים בתכנית.
- עקב קוטנה של הקבוצה, קשה למצוא פילוחים בעלי משמעות. ברם, נראה כי קיימים הבדלים במשתנה יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים בעיני תלמידים: שיעור המשתתפים גבוה יותר בקרב בתי ספר בעלי ציון גבוה יחסית (70.7, 3% ו- 7% בהתאמה).

**קבוצה 5: בתי ספר חט"ב, זרם ממ"ד, דוברי עברית:**

יש רק בית ספר אחד השייך לקבוצה זו, והוא משתתף בתכנית. לא בוצע עיבוד נוסף לקבוצה זו.

**קבוצה 6: בתי ספר תיכון, זרם ממ"ד, דוברי עברית:**

**6% מכלל בתי הספר בתת הקבוצה משתתפים בתכנית.**

תת הקבוצה אופיינה לפי המשתנה מחוז: בעוד שברוב המחוזות 10% מבתי הספר משתתפים, במחוזות ירושלים, מרכז, ת"א והתיישבותי 3% משתתפים בלבד. נמצאו הבדלים גם לפי מדד ההישגים, כאשר בתי ספר בעלי רמת הישגים נמוכה יחסית (ציון מדד -0.6) משתתפים מעט יותר (12% מול 5% בהתאמה).

**קבוצה 7: בתי ספר יסודיים דוברי ערבית :**

**שיעור קטן מאוד של 3% מכלל בתי הספר תת הקבוצה משתתפים בתכנית.**

ההבדלים בתת קבוצה זו מינימאליים, והיא אופיינה לפי קבוצות משנה של המגזר: 4% מבתי הספר המוסלמיים הרלבנטיים משתתפים בתכנית, מול רק 2% מדרוזים והבדואים.

**קבוצה 8: בתי ספר חט"ב דוברי ערבית :**

**18% מבתי הספר בתת הקבוצה משתתפים בתכנית.**

תת הקבוצה אופיינה לפי שני משתנים :

- **מדד הישגים:** בקרב שני בתי ספר שמדד ההישגים שלהם נמוך במיוחד (שני בתי ספר בלבד, מדד נמוך מ -0.341) השתתפו 7%, לעומת 25% בקרב היתר.
- **עבודת צוות בהערכת מורים:** בקרב בתי ספר שהעריכו את עבודת הצוות בציון גבוה (מעל 82.7) שיעור המשתתפים 25%, מול 7% בקרב האחרים.

**קבוצה 9: בתי ספר תיכוניים דוברי ערבית :**

**15% מבתי הספר בתת הקבוצה משתתפים בתכנית.**

תת הקבוצה אופיינה לפי תת מגזר ולפי שני משתנים של אקלים תלמידים :

- **תת מגזר:** בקרב מוסלמים פחות השתתפו (9%) מאשר בקרב דרוזים ובדואים (29%).
- **מסוגלות, סקרנות ועניין בלמידה, בהערכת תלמידים:** בקרב בתי ספר שהתלמידים העריכו גבוה יחסית את המשתנה (מעל 60.0) שיעור המשתתפים 19%, מול 4% בקרב האחרים.

- מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, בהערכת תלמידים: בקרב בתי ספר שהתלמידים העריכו גבוה יחסית את המשתנה (מעל 52.6) שיעור המשתתפים 19%, מול 7% בקרב האחרים.

## 5.2. מצטיינים ערכית – ניתוח היררכי

בטבלה 13.2 שלהלן יוצג פילוח בתי הספר שזכו להצטיינות ערכית לפי תתי הקבוצות השונות ולאחר מכן יובא ניתוח של כל תת קבוצה, כאשר כל תת קבוצה מהווה חיבור מאפייני חבריה (לדוגמא: תת קבוצה 1 היא בתי ספר יסודיים דוברי עברית הזרם הממלכתי).

טבלה 13.2: אחוז בתי הספר המצטיינים ערכית מתוך סך כל בתי הספר – לפי מגזר, שלב חינוך וסוג פיקוח:

| מגזר                      | זרם חינוך             | שלב חינוך | מספר בתי הספר בתת הקבוצה | % מבתי הספר המשתתפים בתכנית | % משתתפים מסה"כ בתי הספר בקבוצה זו |
|---------------------------|-----------------------|-----------|--------------------------|-----------------------------|------------------------------------|
| סך הכל                    |                       |           |                          |                             |                                    |
| דוברי עברית (N=177)<br>9% | ממלכתי (N=162)<br>12% | 1. יסודי  | 89                       | 41.0%                       | 10%                                |
|                           |                       | 2. חט"ב   | 14                       | 6.5%                        | 17%                                |
|                           |                       | 3. תיכוני | 59                       | 27.2%                       | 16%                                |
|                           | ממ"ד (N=15)<br>2%     | 4. יסודי  | 0                        | 0.0%                        | 0%                                 |
|                           |                       | 5. חט"ב   | 1                        | 0.5%                        | 6%                                 |
|                           |                       | 6. תיכוני | 14                       | 6.5%                        | 5%                                 |
| דוברי ערבית (N=40)<br>6%  |                       | 7. יסודי  | 2                        | 0.9%                        | .5%                                |
|                           |                       | 8. חט"ב   | 7                        | 3.2%                        | 10%                                |
|                           |                       | 9. תיכוני | 31                       | 14.3%                       | 15%                                |

### 5.2.1 כללי

בהסתכלות על טבלה 13.2 לעיל נראה כי גם כאן קיימת שונות ניכרת בהתפלגות ההצטיינות הערכית בקרב קבוצות שונות בתכנית, אשר במידה רבה מושפעת מהשתתפות בתכנית (כצפוי לאור הרשום בפרקים הקודמים), אולם – גם כאן, כפי שראינו בפרקים הקודמים – ההצטיינות הערכית אינה מותנית רק לפי השתתפות, והיא תלויה גם בגורמים אחרים, מינהליים בעיקרם (זרם חינוך כמשתנה בולט).

ככלל ניתן לראות ש:

- בתי ספר יסודיים זוכים להצטיינות ערכית פחות מבתי ספר יסודיים וחיטבות ביניים (סביר שעיקר ההבדל בתת קבוצה זו קשור להשתתפות בתכנית).
- בתי ספר דוברי ערבית זוכים להצטיינות מעט פחות מדוברי עברית.

- בקרב דוברי עברית, הרבה פחות בתי ספר מהזרם הממ"ד זוכים להצטיינות מבתי ספר ממלכתיים (2% מול 12% בהתאמה).

הבדלים אלה יוצרים הבדלים באיפיון הזוכים להצטיינות ערכית בחלק מתתי הקבוצות, כפי שיתואר להלן.

## 5.2.2 חלוקה לקבוצות ביניים

כעת נסתכל באופן מפורט על כל אחת מ – 9 הקבוצות שאופיינו לעיל וננסה לראות מה מתרחש בקרבה.

האבחנות כאן פחות ברורות מאשר בפרק המשתתפים (בעיקר עקב הבדל בגודל הקבוצות), כאשר גם כאן נראה כי למרות שיש נוכחות בולטת למשתתפים מסויימים בחלק מהקבוצות (בעיקר מחוץ), התמונה אינה אחידה בתתי הקבוצות השונים, דבר שמעלה את ההערכה **שמדיניות קביעת ההצטיינות מושפעת אמנם מהשתתפות בתכנית, אך לא ניתן למצוא קריטריונים ברורים וחדים להצטיינות בשטח, הקשורים למדדי אקלים או הישגים.** להלן בפירוט.

### קבוצה 1: בתי ספר יסודיים, זרם ממלכתי, דוברי עברית:

10% מכלל בתי הספר בתת הקבוצה זכו בהצטיינות ערכית.

תת הקבוצה אופיינה לפי משתנה מחוץ: משתנה זה שאיפיון השתתפות בתת קבוצה זו הוא גם הבולט ביותר באיפיון הצטיינות ערכית. נמצאו הבדלים גדולים מאוד בהצטיינות ערכית בקרב מחוזות שונים, המהווים גם פונקציה של השתתפות: בירושלים 40% מצטיינים, חיפה ומנח"י 24%, ת"א ודרום 8%, יתר המחוזות 2%.

### קבוצה 2: חטיבות ביניים, זרם ממלכתי, דוברי עברית:

17% מכלל בתי הספר בתת הקבוצה זכו בהצטיינות ערכית.

המדובר בקבוצה קטנה, אשר אופיינה גם כאן, כמו במקרה של ההשתתפות בתכנית, באופן מעניין לפי מאמצי בית הספר לעידוד מעורבות חברתית ואזרחית, בעיני שתי האוכלוסיות, אך באופן שונה:

- **בעיני תלמידים:** בבתי ספר בהם הציון הממוצע בפרמטר זה גבוה מ – 48 9% השתתפו בתכנית, מול 27% בהתאמה.
- **בעיני מורים:** לעומת זאת – תמונה הפוכה: בבתי ספר בהם הציון הממוצע בפרמטר זה גבוה יחסית (גבוה מ – 74) 24% זכו להצטיינות ערכית, מול 10% בהתאמה.

### **קבוצה 3: תיכוניים, זרם ממלכתי, דוברי עברית:**

#### **16% מכלל בתי הספר בתת הקבוצה זו זכו בהצטיינות ערכית.**

תת הקבוצה זו יש שונות גדולה בהתפלגות ההצטיינות הערכית על פי:

- **מחוז,** כאשר בחלק מהמקומות ההתפלגות קוהרנטית להשתתפות ובמקום אחד, באופן מעניין, לא כך הדבר: בירושלים 46% זכו להצטיינות ערכית, צפון חיפה ומנח"י 20% (יש לשים לב: בקרב הצפוניים אין השתתפות! כלומר זכו להצטיינות בלא להשתתף), ת"א, דרום ומרכז 5%.
- **שביעות רצון תלמידים מבית הספר:** בקבוצה זו נמצאה התפלגות לא לינארי בהתפלגות. בבתי ספר בהם הציונים נמוכים מ-71 – 16% זכו להצטיינות ערכית, בבתי ספר בהם הציונים בין 71 ל-74 33% זכו להצטיינות ערכית, בבתי ספר בהם הציונים גבוהים מ-74 – 9% זכו להצטיינות.

**קבוצה 4: בתי ספר יסודיים, זרם ממ"ד, דוברי עברית:** בקבוצה זו לא היה בית ספר שזכה בהצטיינות ערכית.

**קבוצה 5: בתי ספר חט"ב, זרם ממ"ד, דוברי עברית:** רק בית ספר אחד השייך לקבוצה זו זכה להצטיינות ערכית. לא בוצע עיבוד נוסף לקבוצה זו.

### **קבוצה 6: בתי ספר תיכון, זרם ממ"ד, דוברי עברית:**

#### **5% מכלל בתי הספר בתת הקבוצה זו זכו להצטיינות ערכית.**

תת הקבוצה אופיינה לפי המשתנה מחוז: בעוד שברוב המחוזות 3% מבתי הספר זכו בהצטיינות ערכית, במחוזות דרום וההתיישבותי 13%.

### **קבוצה 7: בתי ספר יסודיים דוברי ערבית:**

**קבוצה זו מעט משתתפים בתכנית (13 בתי ספר), מתוכם שני בתי ספר (בלבד?...) זכו בהצטיינות.** שני בתי הספר שייכים לתת המגזר המוסלמי.

### **קבוצה 8: בתי ספר חט"ב דוברי ערבית:**

**10% מבתי הספר בתת הקבוצה זו זכו בהצטיינות ערכית.** לא נמצאו פילוחים בעלי משמעות בקרב קבוצה זו.

## **קבוצה 9: בתי ספר תיכוניים דוברי ערבית :**

**15% מבתי הספר בתת קבוצה זו זכו בהצטיינות ערכית. משתתפים בתכנית.** למעשה, רק שני בתי ספר משתתפים מקבוצה זו לא זכו בהצטיינות.

תת הקבוצה אופיינה לפי שני משתנים של אקלים תלמידים, הדומים להערכה שעלתה בקרב המשתתפים :

- **תת מגזר :** בקרב מוסלמים פחות זכו בהצטיינות ערכית (11%) מאשר בקרב דרוזים ובדואים (25%). ממצא זה קוהרנטי להשתתפות בתכנית.
- **מדד טיפוח:** בתי ספר במדד טיפוח גבוה יחסית (מעל 7.5) זכו להצטיינות ערכית יותר מאחרים (26% ו – 7% בהתאמה).